

ÇALIŞAN ANNENİN KILAVUZU

AİLE ARAŞTIRMA KURUMU

Prof. Dr. Kemal Çakmaklı

BİZİM DÜNYAMIZ

19

Gündelik Hayata Kılavuz Dizisi

T.C.
BAŐBAKANLIK
AİLE ARAŞTIRMA KURUMU YAYINLARI
Genel Yayın No: 46
Seri: **Eğitim Serisi**

TEKNİK DANIŐMAN
İRFAN AYBOYLU

TEKNİK HAZRLIK
YAZIEVİ İLETİŐİM HİZMETLERİ

DIZGI
BİRİM TESİSLERİ

RENK AYRIMI
ÇALI GRAFİK

BaŐbakanlık Basımevi – 1997 ANKARA

ÇALIŞAN ANNENİN KILAVUZU

Prof. Dr. Kemal Çakmaklı

EDİTÖR
AHMET KOT

YAYIN KURULU

BAŞKAN
PROF. DR. SU

ÜYELER
AHMET KOT
DR. EROL GÖKA
DR. AHMET ERDEM

BİLİMSEL DANIŞMA KURULU
PROF. DR. ALEV ARIK
PROF. DR. KEMAL ÇAKMAKLI
PROF. DR. AYLAK OKTAY
DOÇ. DR. VEDAT BİLGİN
DR. BÜLENT ZÜLFİKAR

ÖNSÖZ

21. yüzyılın eşiğinde olduğumuz şu günlerde bütün dünyada her alanda önemli değişimler yaşanmaktadır. Bu değişimlerden en fazla etkilenen kurumların başında aile gelmektedir.

Bütün toplumların vazgeçilmez temel kurumu, toplumsal istikrarın ve kültürel sürekliliğin teminatı olan aile, aynı zamanda toplumun yenilenmesinin de itici gücü olabilmelidir. Ailenin bu görevi başarabilmesi için devletin desteğine ihtiyacı vardır. Devletin aileye yardım etmesi hususu Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda açıkça ifade edilmiştir.

Aile Araştırma Kurumu, devletin aile konusundaki sorumluluğunun gereklerini yerine getirmek amacıyla kurulmuştur ve aileyle ilgili sosyal araştırmalardan sorumludur.

Elinizde bulunan yayın dizisi Aile Araştırma Kurumu'nun doğrudan Türk ailesinin hizmetine sunduğu çalışmalara bir örnektir. Çocuk eğitiminden sosyal güvenliğe kadar aile hayatının hemen her boyutunu kuşatan bu kitapların genç kuşakların eğitimine anlamlı bir katkı sağlayacağına inanıyorum.

Işıl Saygın
Devlet Bakanı

İÇİNDEKİLER

9

ÇALIŞAN ANNENİN ÇOCUĞUNUN BAKIMI

11

BAKICI SEÇİMİ

21

YUVA SEÇİMİ

23

ÇALIŞAN ANNE YUVAYA GİDEN ÇOCUĞU İÇİN NE YAPABİLİR?

29

ÇOCUĞA DEDE VE NİNENİN BAKMASI

33

ÇALIŞILAN MÜESSESENİN SOSYAL TESİSLERİ

34

AİLE PLANLAMASI

35

AİLE BİRLİĞİNİN KORUNMASI

37

İŞYERİNDE BARIŞ

38

İŞYERİNE UYUM

39

EV VE İŞYERİ İLİŞKİLERİ

41

PLANLI YAŞAMAK

44

KOCAYI İDARE ETME SANATI

50

EĞLENCE PROGRAMI

51

ÇALIŞAN KADININ HUKUKİ BAKIMINDAN KORUNMASI

İstihdam Şekilleri Bakımından Çalışma Hayatında Kadının Durumu 51

Kadın İşçilerin Korunması 53 / 1982 T.C. Anayasasında Durum 53

Kadınların İő Kanunları İle Korunması 53

60

SOSYAL VE ÇALIŞMA HAYATINDA ALINABİLECEK TEDBİRLER

Maddi ve Manevi Alt Yapı Hazırlanmalıdır 60

Ailenin Korunması - İktisadi Olarak Kadının Desteklenmesi 62

Çalışma Hayatında Alınabilecek Tedbirler 63

ÇALIŞAN ANNENİN ÇOCUĞUNUN BAKIMI

Çalışan her anne çocuklarının bakımı konusunda çeşitli zorluklar içerisinde. Çünkü anne ve baba günün önemli bir bölümünde işindedir. Genelde görüldüğü gibi çekirdek aile, yani anne, baba ve çocuklardan oluşan aile modeli sözkonusu olduğu için çocuğa kimin bakacağı, başlı başına bir sorun olmaktadır.

Anne-baba çalışmaktadır. Evdeki çocuklar ya okula gitmektedir veya çocuğa bakabilecek halde değildirler veyahut da onlara da ayrı bir bakım gerekmektedir. Öyleyse çalışan anneyi rahatsız eden sorunlardan birincisi, çocuğun bakımı meselesidir. Çalışan anne çocuğunu nereye bırakacaktır? Bıraktığı yer, emniyetli bir yer midir? Ücret konusu ne olacaktır? Çalışan anne, çocuğunu emzirme izni alabilecek midir? Gözü arkada kalmadan çocuğunu kime bırakıp işe gidecektir? Bu konuda birinci mesele:

Bakıcı seçimi

Bu konuda en önemli faktörlerden birisi ailenin ekonomik durumudur.

Ekonomik sorunları olmayan ailelerde çocuklara bakıcı bulunmasında belki parasal bakımdan zorlukla karşılaşmayacaktır ama, çocuğa bakacak olan kişi acaba gerçekten iyi bir eğitim, iyi bir bakıcılık hizmeti sunabilecek midir? Bu, ekonomik bakımdan yeterli olan ailelerin karşılaştığı sorunlardandır. Öyleyse bu konuyu sosyal tabakalara göre ele alıp incelemek yerinde olacaktır.

Bilindiği gibi toplumlarda gelir durumlarına, sosyal yaşayış biçimlerine, meslek durumlarına ve mevkilere göre çeşitli sosyal sınıflar bulunmaktadır. Şüphesiz ki herkes eşittir ve bu hal kanunlarla, anayasayla temin edilmiştir. Fakat, sayılan kriterler nedeniyle toplumlarda ister istemez bir tabakalaşma olmaktadır.

Temel itibariyle meslek, gelir durumları ve diğer yönlerden üç büyük tabakadan sözetmek mümkündür: Birincisi üst tabaka, ikincisi orta tabaka, üçüncüsü alt tabaka. Bu tabakalar da kendi arasında üst ve alt bölümlere ayrılırlar.

Çocuğa bakıcı seçimi denildiği zaman, okuyucu ister istemez: “Böyle diyorsunuz ama, benim ekonomik durumum bakıcı tutmaya müsait değil” diyebilir; “ekonomik durumum uygun ama, kaliteli bakıcıyı nereden bulabilirim” diye düşünebilir. İşte bütün okuyuculara hitap edebilmek için biz konuyu böyle bir tasnifi temel alarak işlemek durumundayız.

Birinci tabakayı yani sosyo-ekonomik yönden toplumun üst tabakasında olan kişileri ele alalım. Bunlar kimlerdir?

Kendisine mahsus bir evi, bir otomobili ve bütün masrafları çıktıktan sonra hiç çalışmadığı taktirde iki yıl geçinebileceği bir serveti bulunan bireylerdir. Gelir durumu itibariyle, sosyo-ekonomik ve mesleki yönlerden üst tabakaya dahil olan aileler için çocuk bakıcısı seçimi nasıl olacaktır?

- Dikkat edilmesi gereken ilk husus, bakıcı adayının annelik vasıflarına sahip olup olmadığıdır. Bakacak kişi, çocukların psiko-sosyal özellikleri ve başarılı uyumlarının esasları konusunda kısa bir teste tabi tutulmalıdır. Tabii yurdumuzda bu konularda gerekli eğitim okullarda verilemediği için bu söz, belki de teori düzeyinde kalacaktır. Ama çocuğa bakacak kişinin mümkün olduğunca çocukların psiko-sosyal özellikleri ve başarılı uyumlarının esasları konusunda asgari temel bilgileri edinmiş olması şarttır. Bu konuda kendisiyle en azından bir mülakat yapılması son derece faydalı olacaktır.

- İkinci sırada yapılacak iş, çocuğa bakıcı seçileceği zaman, mümkünse bu bakıcı adayının evi ziyaret edilerek bizzat yaşadığı ortam, kendi çocuklarına karşı tutumu, eşine karşı davranışları gözlemlenmelidir. Bu ziyaret, çocuk bakıcısı seçecek anneye fevkalade yararlı bilgiler verebilir.

- Çocuk bakıcısında aranacak özelliklerden birisi de, bakıcı adayının sağlık durumudur. Bedensel yönden herhangi bir hastalık taşıyor olması çok önemlidir.

Bu konuda mümkün ise sağlık kurulu raporu istenmelidir. Ortada bir çocuğun geleceği vardır ve bu geleceğin emin ellere bırakılması şarttır. Böyle bir raporun alınması zor değildir. Özellikle büyük

şehirlerde pek çok hastahane bu konuda hizmet vermektedir.

- Bakıcıda yaş meselesi de önemlidir. Bakıcı acaba kaç yaşında olursa, çocuk bakımında daha faydalı olabilir? Sözelimi çocuğun gerçek annesi 30, çocuk da 2 yaşındadır. Bakıcının yaşı mümkünse annenin yaşına yakın olmalıdır. Böylelikle çocuk kendi annesinden görmüş olduğu tutum ve davranışı nisbeten bu bakıcıdan da görebilir. Çocuğun uyum sağlaması daha kolay olur. Ama bakıcı diğer bütün şartlara sahip olur da sadece yaşı küçük veya büyük olursa, tabii genel şartlar içerisinde bu durumun değerlendirilmesi gerekir.

- Bakıcı adayının *personal hijyenine* dikkat edip etmediği iyi bir şekilde incelenmelidir. Personel hijyeni, kişinin temizliğine dikkat etmesi, derli toplu olması, saç bakımı, intizamı gibi kişisel dış görünümüdür. Bunlar bir sağlık sorunudur. Bakıcı seçimi aslında ağır bir sorumluluktur. Örneğin bakıcı adayı yemekten önce elini yıkamakta mıdır? Tuvaletten çıkınca elini sabunla temizlemekte midir? Saçlarını muntazam bir şekilde topluyor mu? Kılık kıyafet itibariyle çocuğa örnek olabilecek durumda mı? Bu gibi sorular dikkatle değerlendirilmelidir. Bunlar kişisel sağlık tedbirlerine uyup uymama yönünden önemli kriterlerdir.

- Bakıcı seçerken yapılması gerekenlerden birisi de, seçildikten sonra çocuğu hemen onun yanına bırakıp gidivermemektir. Anne, bir süre bakıcıyla beraber çalışmalıdır. Böylelikle hem bakıcının çocuğa alışması, hem de çocuğun bakıcıyı benimsemesi sağlanacaktır. Öyleyse en azından bir hafta kadar, anne bakıcı kadınla birlikte evde kalmalı ve çocuğa bu yardımcı personeli tanıtmalıdır. Bu şekilde çocuk, o kişiyi evden birisi olarak görür ve daha rahat eder. Demek ki: "İşte çocuk bu; ben işe gidiyorum" demek doğru değildir. En az bir hafta bakıcı kadının çocuk bakımı konusunda e-

ğitilmesi ve gözlenmesi uygun olacaktır. Bu süre zarfında tabii ki bakıcıyı değiştirmek de mümkün olur. Annenin bakıcı hakkında iyi kanaate varması ve bu seçimi aceleye getirmemesi gerekir. Asgari bir haftalık süreyi anne bizzat evde bulunarak gözlemci olarak değerlendirmelidir.

• Çocuğa bakacak kadın eğer evde devamlı kalacak ise, yani yatılı ise anne, evde olduğu sürelerde daima ön planda olmalıdır. Çocuğa sevgi ve ihtimam konularında kendisini hissettirmelidir. “Nasıl olsa evde bakıcı var; ben rahatıma bakayım; gezeyim, eğleneyim” diye düşünmemelidir. Unutmamalıdır ki, çocuğun gerçek annesine olan ihtiyacını hiç kimse karşılayamaz. Ne yazık ki klinik çalışmalarımızda bu tür ihmalleri çok görüyoruz. Sosyo-ekonomik yönden üst düzeyde olan aileler: “Çocuğa bakıcı tuttuk; onunla ilgileniliyor; yediriliyor, içiriliyor; her ihtiyacı gideriliyor; bana ihtiyacı yok; ben kendi yaşantımı sürdüreyim” şeklinde düşünüyorlar.

Bu tür düşünceleri meşru, kendilerini haklı görüyorlar. Bu çok yanlıştır. Çünkü çocuk büyürken sadece ekmek, su ve uyku yeterli değildir. Fiziksel ihtiyaçlarla birlikte, hatta daha çok psiko-sosyal gereksinimler içerisinde. Unutmamak lazımdır ki, çocukluk döneminin başlarında anne-çocuk, baba-çocuk ilişkisi fevkalade önemli bir durum arzeder.

Kliniğimizde böyle bir olayla karşılaşmıştık:

Sosyo-ekonomik bakımdan üst düzeyde olan bir aile, çocukları için en iyi bakıcıları tutmuşlardır. Çocuk emin ellerde olduğu için akşamları, hafta sonları bol bol tiyatrolara, misafirliklere, gezmelere gitmişlerdir. Çocuğu hep bakıcı ile bırakmışlardır. Çocuk yetişip, lise çağına gelince anne-babasına isyan etmeye, çeşitli davranış kusurları göstermeye başlamıştır. Anne-baba, çocuğu doktora gö-

türmek istemekte, fakat çocuk karşı çıkmaktadır: “Benim doktorluk bir işim yok; buyurun, doktora siz gidin” demektedir. Lise öğrencisi olmasına rağmen eve, gece yarısında ve içkili olarak gelmektedir. Evde, bu halde sağa sola istifra etmektedir.

Çocuk, doktoru reddedince biz, doktor olduğumuzu hissettirmeden, bir arkadaş gibi çocukla tanıştık. Çeşitli mesleki yöntemlerle onun güvenini kazandık. Öyle ki bize en gizli sırlarını dahi açmaya başladı. Bu yaptıklarını bize şöyle izah etti: “Ben hatalı olduğumu biliyorum. Çeşitli problemler içerisinde olduğumu kabul ediyorum. Fakat ben bunları annemden, babamdan intikam almak için yapıyorum. Onlar küçükken beni hep bakıcı kadınlara bırakıp gezmele-re giderlerdi. Hiç benimle ilgilenmezlerdi. Ben anne-babaya hasret kaldım. Ben evde ağlarken, onlar eğlenip güldüler. Ben onlara ne yapsam azdır”.

İbret verici bir olaydır. Çocuğun maddi gereksinimlerini karşılamak yeterli değildir. Örneğimizdeki anne-baba çocuklarına en iyi bakıcı-ları tutmuşlar, bütün fiziksel ihtiyaçlarını gidermişlerdir. Ama sonuç-ta çocuk, kendilerinden nefret eder duruma gelmiştir. Aileyi ceza-landırmak isterken, kendisini zehirlemekte, istikbalini de tehlikeye atmaktadır. Nitekim o haldeyken okuldan belgelenmiş, parası bol olduğu için fuhuş müptelasına kapılmıştır. Hem ailesini, hem de kendisini perişan etmiştir. Bütün bunlar, çocuğun tamamiyle bakı-cılar eline bırakılmasından doğmuştur.

Bakıcı geçici bir süre için ise, diyecek birşey yoktur. Ancak, para-mız var deyip çocuğun bütün bakımını bakıcılara bırakmanın fevka-lade tehlikeli olduğunu, bu örnek bize açıkça göstermektedir. Tabii bu şekilde büyüdüğü halde, aynı belirtileri göstermeyen vakalar da olabilir. Fakat böyle bir gelişme göstermesi de ihtimal dahilindedir. Çünkü insan hayatta ne ekerse, onu biçecektir. Çocuğu eğitmek,

büyütmek zor değildir ama, çocuğu hafife almak çok tehlikelidir. Bu hatanın bedelini sadece çocuk ödemekle kalmaz; anne-baba, cemiyet, özetle herkes öder. Öyleyse, çocuk bakımını çok iyi değerlendirmek lazımdır.

Bir de orta tabakadan örnek verelim. Diyelim ki anne, küçük bir memur; baba ise bir şube müdürüdür. Gelirleri sınırlıdır. Kirada oturmaktadırlar. Böyle bir ailede çocuğa nasıl bakıcı seçilecektir?

Bu örnekte bakıcı seçerken dikkat edilecek en önemli faktör ekonomik durum olacaktır. Çünkü ailenin gelir düzeyi ortadır. Üstelik kirada oturmaktadırlar. Bakıcıya verilecek ücret, aileyi sarsacak düzeyde olmamalıdır. Bunu belirledikten sonra üzerinde duracakları en önemli konu, kanaatimizce annenin çocuğa daha çok zaman ayırması konusunda bir plan yapılması olacaktır. Çocuğun ilk aylarında anne mümkünse, ücretsiz izin talep ederek geçici olarak işten ayrılmalı ve evinde çocuğuna bakmalıdır. Bilindiği gibi memuriyet kanununda bir yıla kadar ücretsiz izin alınabilmektedir. Bakıcıya zaten belli bir ücret ödenecektir. Bu durumda en iyisi bir yıl ücretsiz izin almak ve bakıcı tutmamaktır. Böyle bir tercihte bulunulması fevkalade rasyoneldir ve iyice değerlendirilmesi gerekir. Eğer bu mümkün değilse, çocuğa bakacak kişi mümkün mertebe -yukarıda da söylendiği üzere- annenin yaşına yakın yaşta olmalıdır. Çocuk bakıcısı seçimi en çok orta gelir grubuna dahil ailelerde sorun olmaktadır. Bu aileler bakıcı seçiminde fevkalade hassas olmalıdır. "Ücret düşük olsun da ne olursa olsun" şeklindeki düşünce çok sakıncalıdır.

Ailenin ekonomik düzeyi yeterli değilse, bakıcı yatılı olmalıdır. Bakıcının yeme, içme ve barınma ihtiyaçları karşılanınca daha düşük ücret verilebilir. Bu, aile için daha az sorun teşkil edebilir. Çünkü aile zaten ev kirası vermekte, evde nasıl olsa yemek pişmektedir.

Yatacak bir yer temin etmek de sorun değildir. Böyle bir model seçilip, onun üzerinde yoğunlaşılabilir.

En çok üzerinde durulması gereken, bakıcı tutuldu diye anne, aneliği unutmamalıdır. Anne-çocuk ilişkisinin önemi çok büyüktür. Annenin yerini hiç kimse tutamaz. Anne bunu ihmal ettiği takdirde bunun olumsuzluklarını ilerde bizzat kendisi de görecektir. Anne ile çocuk arasında, çocuğun psikolojik gelişimi itibarıyla çok yakın bir bağ vardır. Bilim dilinde anne-çocuk arasındaki bu bağa “simbiyotik bağ” denir. Anne-çocuk arasındaki bu bağ iyi kurulmazsa çocuğun psiko-sosyal gelişimi ve başarılı uyumunun esasları konusunda ileride önemli problemler beklenmelidir. Bakıcı kadın görevi gereği çocukla ilgilenecektir, fakat asıl görevlinin anne olduğu hiçbir zaman unutulmamalıdır. Bakıcı, çocukla 8 saat meşgul olur. Geri kalan 16 saatte bu görev anneye kalmaktadır. Tabii anne evde iken bakıcı yine kalabilir. Evin yemek, temizlik gibi diğer işlerine yardımcı olabilir. Bu, tabii çok faydalı olur. Ancak çocuğun psiko-sosyal yaşantısında anne her zaman ilk planda olmalıdır. Evdeki kadının statüsü, çocuğun asıl bakıcısı değil, annenin yardımcılığıdır. Asıl bakıcı annedir. Bakıcı ise annenin yardımcısıdır. En iyi yol da budur.

Sosyo-ekonomik açıdan dar gelirli ailede ise durum büsbütün güçleşmektedir. Diyelim ki babanın belli bir işi yoktur; anne ise bir fabrikada işçidir. Baba vasıfsız işçidir. Hergün çalışmamakta, ancak iş bulursa bazı günler inşaatlarda çalışmaktadır. Belli bir geliri yoktur. Böyle bir ailede çocuğun durumu ne olacaktır? Şüphesiz ki anne işe gittiği zaman çocuk ortada kalacaktır. Baba çocuğa bakacak durumda değildir. Gerçi iş bulamadığı günler iyi kötü bakar diyelim; iş bulduğu günler ne olacaktır? Kaldı ki bir yaşındaki çocuğa baba gerekli hizmeti götüremez. Bebeğin altının değiştirilmesi, mama yedirilmesi gerektiğinde, baba faydalı olamaz. Eğer mümkün-

se anne bir yıl ücretsiz izin almalıdır. Bakıcıya verilecek ücret ile annenin aldığı ücret birbirine yakınsa, bakıcı tutmak mümkün olacaktır.

Annenin yarım gün çalışması da düşünülebilir. Bazı fabrikaların kendi çalışanlarına sunduğu süt odası, kreş gibi hizmetler bulunmaktadır. Varsa, böyle bir hizmetten faydalanılabilir. Aslında ailenin sosyo-ekonomik durumunu biraz düzeltene kadar çocuk sahibi olmaması en sağlam yoldur.

Haftanın belli günleri bakıcı tutmak yoluna da gidilebilir. Diğer günler anne çocuğunu yanında götürebilir.

Sosyal sınıfı ne olursa olsun annenin çalışma hayatına girmesi, ihmal edilen çocuklarla ilgili problemleri artırmıştır. Sosyo-ekonomik yönden üst düzeyde olan aileyle ilgili bir örnek olay verilmişti; bir de dar gelirli aileyle ilgili bir olayı nakledelim:

Kliniğimize akseden olayda anne bir fabrikada işçidir. Baba ise işsizdir. Bu ailenin bir de kızları vardır. Çocuk 1 yaşındayken anne bazen bakıcı tutmuş, bazen de fabrikaya beraberinde götürmüştür. Çocuğun bakımı oldukça sorun çıkarmıştır. Kaliteli bakıcı bulunamamış, anne de yeterince ilgilenememiştir. Baba ise çocuğa karşı büsbütün ilgisizdir. Çocuk ilkökul çağına gelene kadar, bu hal böyle devam etmiştir. Bu çağda çocuk artık eve yalnız girip çıkmaya başlamıştır. Kendi yemeğini kendisi hazırlamakta, kendi bakımını yapmaya çalışmaktadır. Ortaokul üçüncü sınıftan itibaren, takip eden, kontrol eden kimse olmadığı için çocuk eve geç gelmeye başlamıştır. Bu geç gelmeler, bir süre sonra yerini hiç gelmemeye bırakmıştır. Çocuk iki kere ortadan yokolmuş, ancak bir süre sonra bulunabilmiştir. Üçüncü gidişinden bir hafta sonra, çocuğu eve polis getirmiştir. Çünkü kız, kötü niyetli insanların eline düşmüş ve

maalesef kendisine tecavüz edilmiştir. Polis, kızı birkaç gün sonra bu insanların elinden kurtarıp, evine getirmiştir. Bir hastahane de bedensel tedavi gördükten sonra bize sevk edilmiştir. Araştırmalarımızda çocuğun aşırı bir şekilde ihmal edilmiş olduğunu gördük. Kontrolsüzlük, ilgisizlik çocuğu bu hale düşürmüştür. Çocuğun gelişimi, terbiyesi tamamen tesadüflere bırakılmıştır. Bazen komşular ilgilenmişlerse de bu yeterli olmamıştır. Babanın doğru dürüst bir işinin olmayışı, annenin çalışmaya mecbur kalışı, ekonomik yetersizlikler, çocuğun terbiyesiyle yeterince meşgul olmamak, kontrol etmemek bu sonucu vermiştir.

Çocuk yetiştirmek ağır bir sorumluluktur. Hem çok kolaydır, hem de çok zordur. Tabii ki herkes çocuk sahibi olma hakkına sahiptir. Yeter ki gereken bakım ve terbiyeyi verebilsin. Eğer yükümlülükleri yerine getirmeye hazır olunmazsa, çocuk sahibi olmamak daha iyidir. Çocuğun yetiştirilmesi, bakımı, terbiyesi tesadüflere bırakılmaz. Aile kendisini hem maddi, hem de manevi yönden hazır hissetmelidir. Ancak gerekli ortam hazırlandıktan sonra çocuk sahibi olmak en güzeldir.

Çocuğa bakıcı seçimiyle ilgili olarak çeşitli tasnifler içerisinde sunmaya çalıştığımız bu bilgilere son olarak şunu da eklemeyi uygun gördük. Ne yazık ki bakıcılar içerisinde çok kötü örnekler görülebilmektedir. Mesela “çocuk uyusun da ben de rahatıma bakayım” diyen bazı bakıcıların, çocuğa bir süre tüpgaz koklattığını ve onu bu şekilde uyuttuğunu duyuyoruz. Çocuğa ayrılan yemeği, ona vermeyip kendisi yiyenleri bile duyuyoruz. Ayrıca çocuğu bir an önce uyutup kendi özel işlerine bakanlar da vardır. Özetle, çocuk bakıcılığını suistimal eden kadınların bulunduğu bilinmeli ve bu konuda hassas olunmalıdır. Aile iyice araştırıp soruşturmadan; kendisi bizzat takip etmeden; kendi çocuklarına, eşine, evine nasıl baktığını kontrol etmeden rastgele insanları bakıcı olarak tutmamalıdır.

Yuva Seçimi

İlkokul öncesinde hizmet veren kuruluşları üçe ayırabiliriz. Bunlardan 0-3 yaş grubuna hizmet veren kuruluşlara *kreş*; 3-6 yaş grubuna hizmet verenlere *anaokulu*, 6-7 yaş grubuna hizmet verenlere de *ilkokula hazırlık sınıfı* denilmektedir.

Çocuk bakımı farklı dönemlere ayrılır. Her yaşta farklı bakım gerekir. Yurdumuzda 0-3 yaş grubuna hizmet sunan gerek resmi, gerekse özel kreş sayısı, ne yazık ki çok azdır. Olanlar da büyük şehirlerde toplanmıştır. Aileler genellikle kreşlerin azlığından ve verilen bakımın bir kısmında yetersiz oluşundan bakıcı tutmaktadırlar. Aslında en güzeli 0-3 yaşları arasındaki çocuğa kendi annesinin bakmasıdır. Çocuğun ilk üç yaşını sıcak bir aile atmosferinde geçirmesi çok önemlidir. Bu dönemde anne-çocuk ilişkisinin sağlam olması şarttır. Üç yaşına kadar çocuğun anne sevgisine, ilgisine çok ihtiyacı vardır. Unutulmamalıdır ki, annenin yerini hiç kimse tutamaz. Her şeye rağmen, anne çalışmak zorundaysa, çocuğa kendisi bakamayacaksa çocuğun verileceği kreşin uzman bir kadroya sahip olanları ve kaliteli hizmet verenleri tercih edilmelidir.

Ana okulları da böyledir. 3-6 yaş grubu çocuklarına hizmet sunan bu kurumlar, kreşlere nisbetle daha çoktur. Anne-baba, anaokulu seçerken: "Ücreti az olsun da, nasıl olursa olsun" dememelidir. Her şeyde olduğu gibi ana okulunda da kalite çok önemlidir. Ana okulu, çocuğa nasıl bakacaktır? Çocuğun beslenmesi nasıl olacaktır? Çocuğun eğitimi konusunda ne tip hizmetler verilmektedir?

Çocuğun 3-6 yaşları arasında geçireceği psiko-sosyal evrelerde ana okulu yardımcı olabilecek midir?

Ana okulunun uzman bir kadrosu var mıdır? Bu uzmanlar yetkili kişiler midir? Ana okulunun programı nedir? Bu okul gerekli teftişleri görmekte midir? Bağlı bulunduğu resmi kurumun okul hakkındaki kanaati nasıldır?

Aile bu soruların cevaplarını almadan seçim yapmamalıdır. Mesela bazı ana okulları resmi kurumlar tarafından takdir edilmekte iken, bazıları da sürekli ihtar edilmektedir. Aile bu bilgileri edinmeli ve tercihini mümkün olduğunca kaliteli okullar yönünde kullanmalıdır.

Ana okulu seçilip, çocuk yerleştirildikten sonra yine iş bitmemektedir. Zaman zaman ziyaret etmek suretiyle çocuğun uyum derecesi, arkadaş ilişkileri, orada nasıl bir hayat sürdüğü öğrenilmelidir.

İlk zamanlarda bu ziyaretlerin sıkça yapılması çocuk yönünden de faydalı ve gereklidir. Çocuğa bir köşeye atıldığı, terkedildiği imajı verilmemelidir. Giderken çocuğa ufak bir hediye de götürülmelidir. Ancak bu hediye diğer çocukları rahatsız etmeyecek, üzmeyecek bir şey olmalıdır.

İlkokula hazırlık sınıfı ailenin seçimine bağlı değildir. Aileler genellikle çocuklarını yakın çevreden bir ilkokula gönderme yolunu seçerler. Eğer okulun 6 yaş hazırlık sınıfı varsa, çocuk ister istemez oraya gider. Anne-baba bu halde, çocuğu eğitmenlerle işbirliği yapmalı, onlarla diyalog kurmalı, sık sık görüşmelidir. İlgisiz kalmamak esastır. Çocuğun ilk rehberi her zaman anne-babadır. Anne-babanın yerini hiçbir uzman tutamaz. Çocuk 18 yaşına gelene kadar, anne-babası kontrolü kesinlikle elden bırakmamalıdır.

Çünkü ilk rehber ve nihayi sorumlu anne-babadır. Bunu hatırlayarak: "Artık çocuğu okula verdim; ne yaparlarsa yapsınlar; benden bu kadar" diye düşünmemelidir. Nihai sorumlu anne-baba olunca, bu kaçınılmaz bir görev olarak ortaya çıkmaktadır. Devlet sorumlu değil midir, diye sorulacak olursa biz deriz ki: "Devlet de sorumludur ama, devletin milyonlarca çocuğu vardır. Anne-baba ise birkaç çocuktan sorumludur. Devletin sorumlu olması, anne-babanın sorumluluğunu ortadan kaldırmaz. Devletin bütün hizmetleri anne-babaya, onlara hizmete matuftur. Anne-babanın sorumluluğu asla küçümsenemez.

Çalışan anne yuvaya giden çocuğu için ne yapabilir?

Çalışan anne çocuğuna yuvadan eve dönünce, hafta sonu tatilinde ve yaz tatilinde ayrı programlar hazırlayabilmelidir.

Çocuk yuvadan geldiği zaman, anne onu mutlaka büyük bir ilgiyle, sevgiyle kucaklayabilmek, karşılayabilmek için özen göstermelidir. Bunlar bir görgü, bilgi meselesidir. Yoksa annenin elbette bir üzüntüsü, sıkıntısı olabilir. O halde dahi, gerekiyorsa rol yaparak bu şekilde karşılamalıdır. Fiziki yakınlık çok önemlidir. Sadece sözler, bakışlar yetmez. Çocuğu okşamak, bağına basmak ve saçlarını okşamak da gerekir.

Ayrıca onunla konuşmak için bir zaman ayırmalıdır. Ona küçük bir hediye (bir silgi, bir defter kabı vs.) vermelidir. Bu verilen, çocuk birşey başardığı için değil, sevgiden dolayı verilmeli ve bu hal çocuğa hissettirilmelidir. Bu çok önemlidir. Çocuk normal görevlerini yaptığı zaman ödüllendirilmez. Mesela sınıfını geçti diye çocuğa ödül verilmez. Ama sınıfını üstün başarıyla geçtiyse o zaman ödül verilir.

Çocuk, doğal görevlerinde ödüllendirilmemelidir, ama sevgiden dolayı küçük birşey alınabilir. İşte yuvadan dönen çocuğa sözgeli- mi bir çikolata vs. verilebilir. Çocuk bu tarzda karşılanmalı ve hiç değilse bir 15 dakika onunla konuşulmalıdır. Ona gününün nasıl geçtiği, öğle yemeğinde ne yediği vs. sorulmalı ve ilk 15 dakika bir sevgi atmosferi içerisinde geçmelidir.

Hafta sonları anne üşenmemeli, bir gezinti programı hazırlamalıdır. Buna hem kendisinin, hem de çocuğunun ihtiyacı vardır. Bu, mas- rafı, zahmeti çok bir program değildir. Söz gelimi çocuğun elinden tutup bir parka gidilebilir. Önemli olan beraber olmak ve değişik bir atmosfere girmektir. Bir sinema, bir tiyatro veya bir akraba gezme- si de olabilir. Öyleyse anne, kendisini böyle bir program yapmaya şartlandırmalıdır. Bu konuda tembellik yapmamalıdır. İnsanlar bir açıdan elektronik beyin gibidir. Kendilerini nasıl şartlandırırırsa öyle davranırlar. İştahla, istekle yapılan işler insanı yormaz; aksine dinlendirir. Bu gezi ve birliktelik çocuk için, onun psiko-sosyal geli- şimi için son derece önemlidir. Çünkü çocuk görerek öğrenir. Onu karşımıza alıp, saatlerce ders veremeyiz, ama yaşatarak, göstere- rek, örnekler sergileyerek önemli mesajlar verebiliriz. Her zaman hatırlanmalıdır ki: "Çocuğun aklı, gözündedir."

Yaz tatillerinde yine bir program dahilinde hareket edilmelidir. Okul tatil olduğunda veya anne yıllık iznini aldığında bu program dahilinde eğlenilebilir. Muhit değiştirilmesi çok iyi olur. Varsa, kendi mem- leketlerine gidilebilir; bir deniz kıyısına veya ormanlık bir yöreye gi- dilebilir. Bu, son derece faydalı olur. Çünkü tabiatın güzelliklerini seyretmek, onunla içiçe olmak yetişkinler kadar çocuklar için de i- laçtır. İnsanın hem bedensel, hem de psiko-sosyal sağlığı için çok yararlıdır. İmkan ve fırsat varsa bu, mutlaka böyle yararlı bir şekil- de değerlendirilmelidir. Yılda bir kez aile, asgari bir hafta olmak ü- zere, bulunduğu yerden uzaklaşıp başka bir yerlere gidebilmelidir.

Çocuğun trene, otobüse veya vapura binmesi; yeni insanlar, yeni yerler görmesi; akrabalarıyla tanışıp görüşmesi çok eğitici olabilir. Çocuk dört duvar arasında yetiştirilemez.

Anne, çocuğun arkadaş ilişkilerini de gözden geçirmelidir. Çocuk, yuvadaki, apartmandaki çocuklarla veya akraba çocuklarıyla ilişki kurar. Çocuk insan ilişkilerini bu arkadaşlıklardan öğrenir. Bu dönemde çocukta "egosantrik çağ" özellikleri görülebilir. Bu çağın başlıca özelliği, çocuğun bencil oluşudur. Bu çağda herşey onundur: "Benim babam, benim annem, benim yemeğim, benim oyuncuğum vs." sözlerini ondan sıkça duymak mümkündür. Anne-baba çocuğa, paylaşma duygusunu öğretmelidir. Zaten çocuklar, büyüklerin müdahalesi ve yanlış hakemliği olmazsa, aralarındaki ilişkiyi rahatça düzenleyebilirler. Belki ufak kavgalar edebilirler ama, bir süre sonra barışıklarını görmek mümkündür. Aile çocukların ilişkisinde sabırlı olmalı ve onunla başbaşa kalındığında uygun örnekler vermelidir. "Sen arkadaşınla oynarken, o senden şu oyuncuğu istedi, ama sen vermedin. Onun kalbi kırılmış olabilir. Halbuki vermiş olsaydın seni daha çok sevecekti. Bir daha isterse ver, olur mu? Korkma; kırılırsa biz yenisini alırız." tarzında bilgi vermek çok uygundur.

Bazen, iyi eğitim almadığından dolayı, patolojik diyebileceğimiz kişilik yapısı içerisinde olan çocuklar da bulunabilir. Diyelim ki bizim çocuğumuz normaldir fakat, karşısındaki çocuk anormal davranışlar içerisinde. Çocuğumuzun böyle bir çocukla beşeri münasebetini sürdürme zor olabilir. Aile işte böyle hallerde müdahale etmelidir. Mümkünse o çocukla arkadaşlık etmesi önlenir. Problemlili çocuğa da yardım edebilmek için ailesine, öğretmenine bazı tavsiyelerde bulunulabilir. Aile, problemlili çocuklar karşısında kendi çocuğunu inceleyip, çocuğun etkilenmesini engellemelidir. Şüphesiz çocuk, problemlili tipleri de görmeli, tanımalıdır. İnsan hayatta pek

çok kişiyle karşılaşır. Her zaman ideal insanlarla karşılaşmaz. Bir yere kadar bu ilişkiye izin verilebilir. Fakat çocuk, kötü davranış ve tutumlardan korunmalıdır. Böyle hallerde çocuğun ana okulunu değiştirmek yoluna da gidilebilir. Çocuğun göz göre göre yanlış eğitim almasına, zor durumda kalmasına, üzülmesine fırsat verilmelidir. Aile, çocuğuna arkadaşlarını sık sık sormalı, onları görmeli ve bu konuda tedbirli olmalıdır. Mümkünse çocuk için iyi bir sosyal çevre temin edilmelidir. Onun eğitimi terbiyesi ve yetişmesi bakımından bu son derece önemlidir.

Şu kadarı da var ki, çocuk düştüğü her zorluktan ailesinin yardımıyla kurtulmamalı, yaşıyla ilgili zorlukları görmeli, tanımalı ve onlardan kurtulabilmek için kendisinde güç, direnç görebilmelidir.

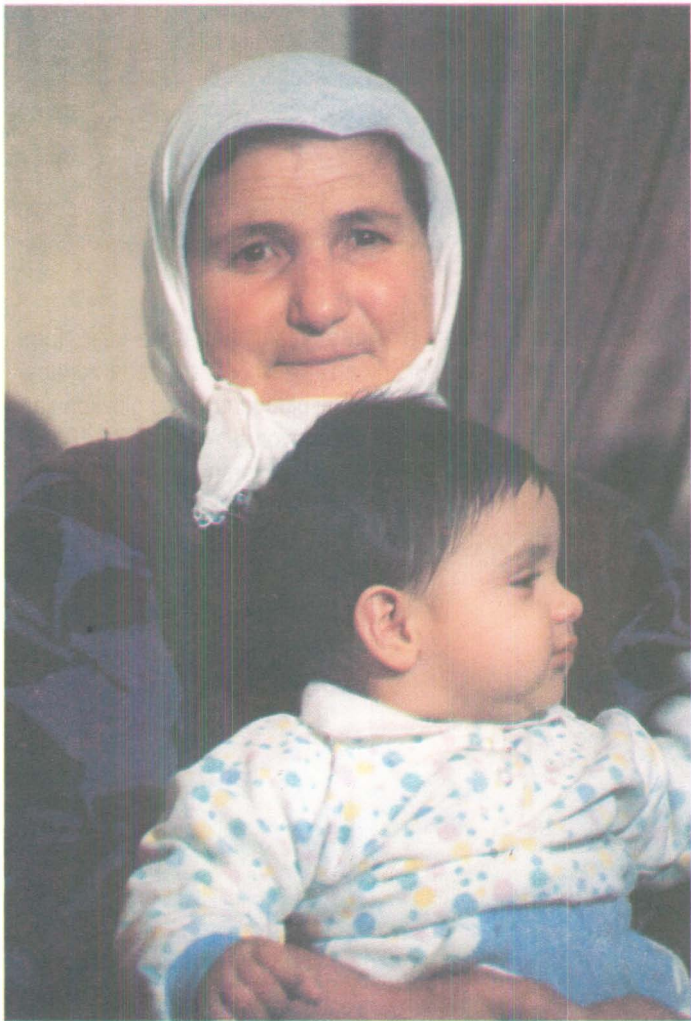
Bu nedenle aile, her kavgasında çocuğu hemen çekip almamalıdır. Çocuk, insan ilişkilerini bu şekilde öğrenmeye çalışmaktadır. Aile, çocuğun eğitiminin tamamlanabilmesi için bu tür ilişkilere belli bir doza kadar hoşgörülle bakabilmelidir. Ama ailenin kontrolü hiçbir zaman çocuğun üzerinden eksik tutulmamalıdır.

Bazı çocuklar akranlarına nisbetle daha yetenekli oldukları için ana okulu döneminde okuma yazmaya karşı ilgi duymaktadır. Ailenin küçük bir çabasıyla çocuk birçok şeyi öğrenivermektedir. Bazı anne-babalar bize: "Çocuğumuz 5 yaşında ama, biz hiçbir şey göstermediğimiz halde, kendi kendine neredeyse okuma yazma öğrendi. Biz buna nasıl bir eğitim metodu uygulayalım" diye sormaktadır. Her yaşın kendisine göre güzellikleri ve zorlukları vardır. Çocuk, bulunduğu yaşın güzelliklerini yaşamalıdır; bulunduğu yaşın eğitimini almalıdır. Okuma yazmanın zamanı gelecektir. Onun için asla acele edilmemelidir. Çocuğun yeteneği akranlarına nisbetle daha ilerde ise, onun ilgisini psiko-sosyal gelişimine yönlendirmek daha uygun olur. Aile onun sağlıklı bir psikolojik gelişme gösterme-

sine yardımcı olmalıdır. Kanaatimizce vaktinden önce okuma yazma öğrenmesi doğru değildir. Çünkü ilkokula gitmeye başlayınca, bildiği konular işlendiği için sosyalleşemeyecek, sınıfta tek kalacaktır. Arkadaşlarını küçük görmeye başlayacaktır ki, bu hiç de sağlıklı bir hal değildir.

Bundan başka “zaten biliyorum” psikolojisiyle tembelliğe itilecektir. Öğretmen de “o zaten bildiği için” onunla değil, bilmeyenlerle ilgilenenecektir.

Çünkü umumun menfaati, bireyin menfaatinden önde gelir. Tembelliğe alışan çocuk bilmediği konular gelince çalışmada zorlanacaktır. Biz, herşeyin zamanında güzel olduğunu ve bu gibi konularda acele edilmemesi gerektiğini düşünüyoruz. Ama çocuk, dış müdahale olmadan, kendi kendisine öğreniyorsa ona engel olmak hem anlamsız, hem de imkansızdır. Aile ana okulu ve ilkokula hazırlık döneminde çocuğa birşeyler öğretmek için fazla bir çaba göstermemelidir.

Çocuğa dede ve ninenin bakması

Kadının çalışma hayatına girmesi, önemli önemsiz birçok problemi de beraberinde getirmiştir. Bunların başında gelen, çocuğun ihmalidir. Şimdiye kadar bu soruna çözüm olmak üzere bakıcı ve yuva seçimi üzerinde duruldu. Bu iki hal yolundan başka, bir üçüncü yol da çocuğa annee veya babaannenin veyahut da bir başka aile büyüğünün bakmasıdır. Bu, oldukça yaygın bir olgudur.

Aile kurumunda birinci nesil, çocuk; ikinci nesil, anne-baba; üçüncü nesil ise dede-ninedir. Konumuz üçüncü neslin, birinci nesle bakımındadır. Arada çok büyük yaş farkı olacaktır. Bu yaş farkı, bazı sorunları beraberinde getirecektir. Nine ve dede, torunlarının çocukça tutum ve davranışlarına uyum gösteremezler. Dede-nine artık çocuk bakımından bıkmış, kendi hayatlarını yaşamak istiyor olabilirler. Eğer dede ve nine gönülsüzce bu olaya girdilerse -ki genellikle öyle olur- başarılı olmaları hiç de kolay değildir.

Dede-nine yaş faktörü nedeniyle küçük çocukları anlayabilmekte, değerlendirebilmekte oldukça zorlanabilirler. Unutmamak lazımdır ki, günümüzde dünya hızlı bir sosyal değişim evresi yaşamaktadır. Normlar değişmekte, yerini yenilerine bırakmaktadır. Bu nedenle, nine ve dede ilk planda, kendi çocukluklarını torunlarında görmek isteyeceklerdir. Bu olmayınca da: "Bizim zamanımızda..." tarzında eleştiriler yönelteceklerdir. Halbuki değişen şartların, değişen tatmin imkanları vardır. Anne-babanın eğitim tarzı ile nine-dedenin yöntemi, mutlaka değişiklikler arzedecek, bu hal sürtüşmelere yol açacaktır. Anne-baba, çalışıyor olmanın, nine-dedeyi belki de zorla davet etmelerinin verdiği ezikle müdahale edemeyecekler ama,

bu rahatsızlığı üzerlerinden atamayacaklardır. Halbuki asıl olan anne-babanın eğitim tarzıdır. Kuşak farklılığının getirdiği sorunları çocuğa mümkün olduğunca yansıtmamalıdır. Uygulamada bunun tam tersini görmekteyiz. Anne-baba çalışmaktadır. Yuvaya veya bakıcıya verebilecek paraları yoktur. Binbir rica, minnet ile kendi anne-babalarını eve çağırmışlardır. Bu mecburiyetin verdiği eziklikle, kendilerinde müdahale edecek gücü bulamamaktadırlar. Zaten birşeyler söylemeye çalışsalar bile: "Haydi canım, sizi de ben büyüttüm; çocuk yetiştirmeyi bana siz mi öğreteceksiniz" şeklinde protesto edilmektedirler.

Çocuk bakımı, birinci planda kuvvetli bir sevgi gerektirir. Çünkü çocuk, adı üstünde çocuktur. Daha zekası tam gelişmemiştir. Dikkatli bir bakıma muhtaçtır. Dede-nine çok defa gerekli sabrı gösteremezler. Ayrıca yaşlılığın verdiği bir güçsüzlükle çabuk yorulurlar. Çocuklar, gelişmelerinin bir işareti olarak çok konuşurlar. Bu onlar için gereklidir. Çocuklar, pek çok şeyi konuşarak öğrenirler. Durmadan sorular yöneltirler. Nine ve dede, gerekli sabrı gösterebilecekler midir?

Öte yandan çocuklara, geçmişin tecrübesinin, bir şekilde aktarılması şarttır. Nine ve dede, bu tecrübenin sağlıklı bir şekilde aktarılmasını sağlarlar. Çocuğun dünyasında üçüncü neslin de bir yer alması çok iyi olur.

Diyelim ki, ailenin 16 yaşında bir kızı, 3 yaşında bir de oğulları vardır. Anne çalışmaya gidince çocuğa ablası bakmaktadır. Böyle ailelerin bulunduğunu bilmekteyiz.

Halbuki bunun sakıncaları vardır. 16 yaşındaki genç, yaşı gereği çok dalgın olabilir. Hayaller kurar, düşüncelere dalar... Psiko-sosyal gelişimi henüz tamamlanmamıştır. Bedensel yönden yetişkin

sayılabilir ama, psikolojik açıdan o da bir çocuktur. Bu açıdan çalışan anne, evinde gerekli tertibatı almak zorundadır. Bebek, balkondan sarkabilir; bu esnada ablası ya bir işle meşguldür veya dalgın olabilir. Bu hallerde istenmeyen pek çok kazalar meydana gelebilir. Anne, evde doğabilecek bu tür kazalara karşı, çeşitli önlemler almalıdır. Abla okula da gitmekteyse, bu yüzden derslerini ihmal edebilir. Derslerini ihmal etmezse, ev işlerini ihmal edecektir. İkisini bir arada yürütebilmesi yaşı gereği mümkün değildir. Çalışan anne, bütün bunları hesabetmek zorundadır.

Ablaya emanet edilen çocuğun tam güvencede olmadığı, aile bireylerince hesabedilmeli; abladan yapabileceğinden fazlası beklenmemelidir.

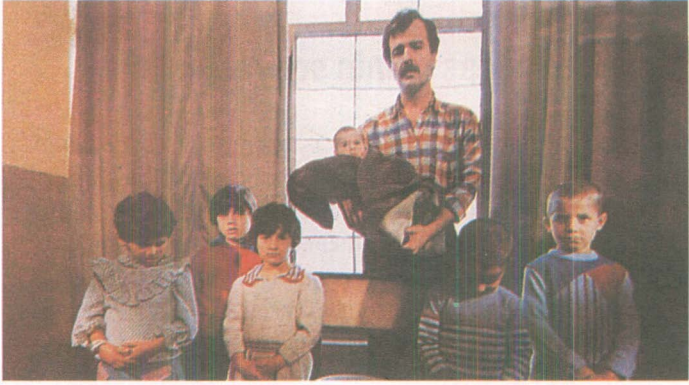
Bunlardan başka çocuk, bir diğer aile büyüğüne teslim edilebilir. Hala, teyze vs. akrabalarından faydalanma yoluna gidilebilir. Çalışan anne bu akrabaların özelliklerini mümkün mertebe incelemek durumundadır. Akrafa bu işe gönüllü müdür, yoksa mecburiyetten mi çağırılmıştır? Çocuğun bakımını, eğitimini yapabilecek midir? Ona iyi bir örnek olabilecek midir? Akranın sağlık durumu, kültür ve eğitim düzeyi ne durumdadır? Çocukları sevmekte midir? Çalışan anne bütün bunları araştırmalıdır. Zorunlu olmaktan mümkün olduğunca kaçınılmalıdır. "Ne yapalım, mecburuz" diye düşünmemeli, konuyu iyice inceleyip en sağlıklı seçimi yapmalıdır.

Bir kez daha hatırlatalım ki, bu sayılan seçenekler "kötünün hafif olanı"dır. Çocuk için asıl olan kendi anne-babasının bakım ve terbiyesidir. Hele annenin yerini hiç kimse tutamaz. Çocuğun ihtiyacı olan sevgiyi, anneden başka kimse veremez. Annenin temel görevi, anneliktir. Başka hiçbir şey ona bu görevi unutturmamalıdır. Çalışmak onun için bir mecburiyet ise, saydığımız seçenekler arasında çocuğa en faydalı olanı seçmelidir. Bu seçenekler geçici olmalı, evin sosyo-ekonomik durumu biraz düzeline, anne asıl görevine dönmelidir. Çocuğun hem bedensel, hem psikolojik, hem de sosyal sağlığı için bu şarttır.

Çalışılan müessesenin sosyal tesisleri

Çalışan annelere bir hizmet olarak bazı kuruluşlar, çocuk bakımını kolaylaştırmak için bir takım tesisler hazırlamışlardır. Bu tür tesislerin yaygınlaşması bir zarurettir. Kuruluşlar, kendi personellerine böyle hizmetler götürmelidir. Günümüzde, bir kısım kuruluşların böyle etkinlikleri vardır. Çalışan anne bu imkanları araştırmalıdır. Kendi çalıştığı fabrikada olmasa bile, yakında bir başka kuruluşun tesisleri olabilir. Çalışan anne bunları incelemelidir.

Özel ve resmi kurum ve kuruluşlar artık, bir yan tesis olarak kreş ve/veya ana okulu hazırlamaktadırlar. Temennimiz bu imkanın yaygın olarak, çalışan kadına sunulmasıdır. Böylece anne, sabah işe giderken yanında çocuğunu götürebilecektir. Onu çalıştığı yerin kreşine, ana okuluna bırakabilecektir. Arada bir gidip görecektir, gerekiyorsa emzirebilecektir. Bütün bunlar aynı çatı altında olduktan sonra sorun olmamaktadır. Kuruluşta bir kreş veya ana okulu yoksa bile, hiç değilse bebeği emzirebilmek için bir "süt odası" bulunabilirdir. Böylelikle hem annenin verimi artacak, hem de bebek daha sağlıklı gelişebilecektir. Annelerin gözü arkada kalırsa, onun veriminin düşeceği hatırlanmalıdır. Böyle tesislerin yaygınlaşabilmesi için yasal zorunluluk da getirilebilir. Çalışan anneler ilgili kurumlar nezdinde, bu doğal istekleri için teşebbüste bulunabilirler.

Aile Planlaması

Aile planlaması, bakabilecek kadar çocuk sahibi olmayı öngörür. Nüfusun artması, neslin devamı için, annelik-babalık hazzını tatmak için, devletin gelişebilmesi, ilerleyebilmesi için gereklidir. Ne var ki, çocuk sahibi olmanın bir bedeli vardır. Çocuk anne-babadan, diğer aile bireylerinden, toplumdan ve devletten bedensel, ruhsal ve sosyal sağlığı için hizmet bekleyecektir. Çocuğun bakımı, eğitimi, terbiyesi için özel ilgi gereklidir. Onun yetişkinliğe kavuşabilmesi, uzun bir süreyi gerektirir. Bu uzun süre içerisinde ona sunulması gereken çeşitli hizmetler vardır. Sağlıklı, başarılı ve yararlı bir şekilde yetişkinlik dönemine geçebilmesi, bu hizmetlere bağlıdır.

Çocuk sahibi olmadan önce, bütün bunları düşünmek şarttır. Çalışan anne, hamile kalmadan önce nasıl bir sorumluluğun altına girdiğini hesap etmelidir. Çocuğun hamilelik döneminden doğuma, doğumdan yetişkinliğe geçişi hangi evrelerde olmaktadır; bu evre-

lerde kendisinin neler yapması gerekmektedir? Çocuğuna bakıcı tutabilecek midir? Onu yuvaya verebilecek midir? Çocuğa bakabilecek bir aile büyüğü var mıdır? Çalıştığı yerin bu konuda bir tesisi var mıdır? Çalışan kadın bütün bunları iyice düşünmelidir. İşte aile planlaması böyle hallerde sözkonusudur. Yoksa karı-kocanın seks yaşantılarını rahatlatmak için değildir. Doğum kontrol yöntemleri cinsel serbestlik için icadedilmiş değildir. Sağlıklı nesil yetiştirebilmek için hizmete sunulmuştur..

Çocuğun doğumundan bakımına, terbiyesinden eğitimine kadar hiçbir şey tesadüflere bırakılmamalıdır. Çalışan anne, çocuk sahibi olup olmayacağını veya kaç çocuk sahibi olacağını planlamalı, buna göre tedbirini almalıdır.

Aile Birliğinin Korunması

Bir atasözümüz: “yuvayı dişi kuş yapar” der. Bu atasözü aile içerisinde annenin önemini belirtmesi açısından güzel bir örnektir. Aile bütünlüğünde kadının, inkarı mümkün olmayan bir önemi vardır. Kadın, çalışma hayatına girdikten sonra, olayların akış seyrine gö-

re ailenin birliği tehlikeye girmiştir. Çalışan kadın hafta sonunda da evin biriken işlerini ancak yetiştirebilmektedir. Dolayısıyla kadın adeta 24 saat çalışır bir hale gelmektedir.

Kadının çalışma hayatına girmesi, geri dönülemez bir olgudur. Fakat bu durumda, her konuda olduğu gibi anne, aile birliğinin, beraberliğinin, refahının, mutluluğunun korunabilmesi açısından da gerekli kararları alacaktır. Aksi takdirde, aile birliği kolayca dağılıbilir. Ev, adeta otel haline gelebilir.

Anne, çalıştığı gerçeğinin yanında asıl görevinin ev hanımlığı olduğunu her zaman hatırlamalıdır. Bir annenin birinci görevi kocasına eş, çocuğuna anne, yuvasına hanımefendi olmasıdır. Çalışması ikinci planda kalmalıdır. Anne, işlerini önem sırasına göre planlarken, eviyle, aile bireyleriyle ilgili olanları ön sıraya koymalıdır.

Annenin: “Ben artık çalışıyorum” diyerek evini, eşini, çocuklarını, kendisini, ailenin psiko-sosyal yaşantısını ikinci plana alması yanlış olur.

Kadın, çalışma hayatına girmekle, şüphesiz eviyle ilgili bazı meseleleri ihmal edecektir. Bu, kaçınılmaz bir haldir. Akşama kadar işyerinde çalıştıktan sonra, sabaha kadar eviyle ilgilenmesi beklenebilir. O da insan olmak hasebiyle sınırlı bir güce sahiptir. Ama ondan beklenmesi gereken, işini ikinci planda tutması, asıl görevinin eviyle ilgili olduğunu bilmesidir. Aile birliğinin korunması açısından bu bir zorunluluktur. Kadının çalışma sebebi zaten aile refahıdır. Aile, sosyo-ekonomik yönden gelişsin diye insan ilişkilerini ihmal etmek doğru değildir. Aile korunmadıktan sonra çalışmanın ne anlamı olacaktır? Öyleyse asıl görev, aile birliğinin korunması olmalıdır. Ev, asla her bireyin kendi başına hareket ettiği bir mekan olmamalıdır. Bunu sağlayabilecek olan, ancak kadındır. Şüphesiz bu konu-

da erkeğe düşen görevler de vardır ama, bu kitap çalışan kadına yönelik olduğu için burada ondan söz etmeyi uygun bulmadık.

İşyerinde Barış:

Çalışan anne çalıştığı işyerinde iş barışını sağlanması için üze düşen görevleri yapmalıdır. İşyerindeki personelle, amirle, memurlarla geçinebilmek önemli bir olaydır. İşyerinde yapılan işle ilgili v ya ilgisiz bazı sorunlar doğabilir. Sözelimi iş takibi için gelen vatandaş, gecikme olduğu için sinirlenip çıkışabilir. Verilen hizmet beğenilmeyebilir. Yapılan iş, neticede insanlar içindir. İnsanlar arasında münakaşa eksik olmaz. Bunlar yaşamının bir gereğidir.

Çalışan anne, kendisiyle ilgili sorunlarda, problemi çözebilecek, bertaraf edebilecek bilgiye, görgüye sahip olmalıdır. Sözelimi bir devlet dairesinde memur olarak çalışan anne, işinin gecikmesinden dolayı çıkışan vatandaşa: "Efendim, işinizin gecikmesinden dolayı üzgünüm. Böyle olsun istemezdim. Ben sizden özür dilerim. Şimdi işinizle ilgileneneğim." diye karşıdaki bireyin hoşnut olacağı bir cevap verebilmelidir. Olması gereken budur; olan ise hiç de

böyle değildir. Resmi veya özel sektöre ait olsun herhangi bir işyerinde veya dairede son derece seviyesiz, kaba münakaşalar olmaktadır. Çalışan anne şunu bilmelidir. Karşıdaki birey seviyesiz birisi olabilir. Kendisi asla onunla aynı düzeye inmemelidir. Bilakis, davranış ve tutumuyla onu utandırabilmelidir. Beşeri münasebetler çok önemlidir. İnsanlık onurunu her konuda muhafaza etmek esastır. İnsana yakışan terbiyesiyle, olgunluğuyla karşıdakinde olumlu etki bırakabilmektir. Çalışan anne, hanmefendiye yakışır, saygıdeğer bir atmosferle etrafını çevrelemelidir.

İşyerine Uyum:

“İşe uygun kişi; kişiye uygun iş” prensibinden hareketle çalışan kadın, huzurlu olabileceği, sevebileceği bir iş seçmelidir. Bu şekilde hareket edebilmek, şüphesiz kişinin kendisini iyice analiz etmesini gerektirir. Yapılan veya yapılması düşünülen işin kendisine uygun olup olmadığını iyice düşündükten sonra, sıra karar aşamasına gelir. Yapılan işin kendisine uygun olmadığı sonucuna vardığına, çalış-

şan anne: "Bu iş bana uygun değil, ama uygun bir iş bulana kadar burada çalışacağım" demeli ve uygun fırsat çıkana kadar bu konuyu bir daha aklına getirmemelidir. Büyük insanın çok tarifi vardır; birisi de şöyledir: "Büyük insan karar verene kadar çok düşünür; karar verdikten sonra da ona uyar". Çalışan anne, sürekli olarak yaptığı işin olumsuz taraflarını düşünürse stresten, sıkıntıdan kurtulamaz. Bu sıkıntı hem işine, hem de evine yansır.

Stresle mücadelenin en etkili yöntemi, varolan olumsuzluğu kabul etmek, o olumsuzlukta kendi payı da olduğunu düşündürmektir. "Hatalı olan benim; ben şöyle davranmasaydım bu durum olmayacaktı; bunu bir daha tekrar etmeyeceğim" tarzındaki yaklaşım, bireyi rahatlatır; üzüntüsünü hafifletir. Gerçekten de varolan olumsuzluklarda bireyin muhakkak bir hata payı vardır. İnsanın önce kendisini sorumlu tutması, kendisini suçlaması ve olaydan gerekli dersi çıkarması çok defa faydalı olur.

Ev ve İşyeri İlişkisi:

Çalışan kadın, işe gittiği zaman evi; eve gittiği zaman da işi unut-

malıdır. Bu, kişinin hem üzüntü, sıkıntı ve stresle mücadelesinde ona yardımcı olacaktır, hem de bulunduğu yerde verimini yükseltecektir.

Evdeki sıkıntıları işyerine, işyerindeki zorlukları eve taşımamak mümkündür. İnsan adeta elektronik beyin gibidir. Kendisini nasıl şartlandırır, öyle davranır.

Çalışan kadın işe gittiği zaman evdeki sorunları düşünecek olursa, o sorunu işyerinde halletmesi mümkün olmadığı için boş yere kendisini üzmüş olacak, üstelik elindeki işe kendisini tamamiyle veremeyecektir. Evde de işyerine ait sorunları düşünür ve bunu kocasına, çocuklarına açarsa, oradaki konuları eve taşırsa bu, huzursuzluk çıkarmaktan başka bir şeye yaramadığı gibi, kendisi de yeterince dinlenemeyecektir. Belki bedensel açıdan dinlenecektir ama, bir ruhsal yorgunluk onu hep takip edecektir.

Bütün gün hem evi, hem de işi düşünmek fevkalade yanlıştır. Bunun yerine kadın, zihnini meşgul eden konuyu bir deftere kaydederek sonra onu unutmamalıdır. Kaydettiği konuyu eve gidince halletme yoluna gitmelidir. Aynı anda birden fazla şeyle meşgul olmanın pek çok sakıncaları vardır. Mesela iş kazalarının büyük çoğunluğu dalgınlık neticesi meydana gelmektedir. Bu konuyla ilgili istatistikler, dünyada her üç dakikada bir iş kazası olduğunu gösteriyor. Bu kazaların büyük bir kısmı dalgınlıktan, kendini işe verememekten doğmaktadır. Çalışan kadın bu konuda çok duyarlı olmalıdır.

Gerek iş kazaları, gerekse evde meydana gelen kazalar büyük problemler doğurabilir. Bize akseden bir ev kazasında, anne yemeği ocağın üstüne koyup evin diğer işleriyle uğraşmaktadır. Bu esnada çok dalgındır. Evde küçük bir çocuğu da vardır. Çocuk mutfığa girmiş ve yemek tenceresini devirmiştir. Kaynamakta olan

tencere, olduğu gibi çocuğun üstüne dökülmüştür. Feci bir şekilde haşlanan çocuk, derhal hastahaneye kaldırılmıştır. Çocuğun vücudunda derin yaralar açılmış, kolu vücuduna yapışmıştır. Yaralar bir süre sonra iyileşmiştir ama, kol vücuda yapışık kalmıştır. Çocuk üç yıl hayatını bu şekilde sürdürmüş, ancak yedi yaşına geldikten sonra kolu ameliyatla ayrılabilmiştir. (Bu çocuk delikanlılık çağında, bu kaza yüzünden böbrek hastası olmuştur. Çünkü vücudunun önemli bir kısmı yandığı ve derideki gözenekleri tahriş ettiği için, deri solunum ve ter işlevlerini yerine getirememiştir. Halbuki vücuttaki sıvının bir kısmı deri yoluyla atılır. Bu yol kapalı olunca böbrekler fazla çalışmış, bir süre sonra da yetersiz kalmıştır. Bu genç halen haftada birkaç kere hastahaneye gelmekte ve suni böbrek ünitesine girerek kanını temizletmektedir. Haftada iki kere makineye girmezse, ölecektir.) İşte çalışan annenin kafasının meşgul olması, böyle olaylara yol açabilir. Bu konuda son derece duyarlı olmalı ve kendisini bütünüyle yaptığı işe vermelidir. Aynı dikkati hem evde, hem de işyerinde sürdürmelidir.

Planlı Yaşamak:

Çalışmada verimi artıran en önemli unsurlardan birisi de plandır. Plansız bir çalışma, verimli olamaz. Planlı yaşamak herkesin ve ta-

bi çalışan kadının hayat düsturu olmalıdır. Çalışan anne bu konuda bilhassa duyarlı olmalıdır. Çünkü zaten çalışmaktadır. Belli bir süreyi işte geçirmek zorundadır; çocuğu belli bir saatte okuldan dönecektir; belli bir saatte kocası dönecektir; yemek hazırlaması gerekmektedir; değişik birçok ev işi onu beklemektedir. Bütün bunları halletmenin bir tek yolu vardır: Planlı yaşamak.

Hayat şartları büyük şehir insanını ister istemez planlı yaşamaya itmiştir. Çalışmaktan istirahate; akraba ziyaretinden eğlenmeye kadar hayatın her anını planlı yaşamak zarureti doğmuştur.

Plan yapmak, derli toplu ve bilinçli yaşamayı sağlar. Birey, plan yapmak suretiyle küçük meşgalelere bile bir zaman ayırabilir. Sözgelimi birey: "Hergün 15 dakika ayırarak değerli bir edebi eser okuyacağım" diye karar verse, bu onun için hem dinlenme, hem de bilgilene demektir. Halbuki böyle bir plan yapmamış olsa, günde nice 15 dakikalar boşa gider de, birey iki satır birşey okuyamaz.

İnsanın zaman ayırmak istediği halde bir türlü yapamadığı nice faydalı işler vardır ki "yarın yaparım" aldatmacasıyla bir türlü yapılamamaktadır. Plansız yaşamak, zannedildiği gibi rahatlık demek değildir; bilakis yapmak isteyip de yapamadığı işlerden dolayı, bireyi sürekli rahatsız eder. Hayatı tesadüflere bırakmak son derece yanlıştır.

Plansız insan rüzgarın tesirine kapılmıştır; rüzgar ne taraftan eserse, kendisine o şekilde yön vermektedir. Bir atasözü: "Nereye gideceğini bilmeyen yelkenliye, hiçbir rüzgar yardım edemez" der.

Çalışan kadın planlı yaşamaya kendisini alıştırmalıdır. Çalışan anne işiyle, çocuğuyla, kocasıyla, arkabalarıyla, arkadaşlarıyla ve kendisiyle ilgili planlar yapabilmelidir. Büyük şehir hayatı, maalesef

akrabalarla ilişki kurmayı oldukça zorlaştırmıştır. Çalışan kadın, örneğin her ayın ikinci Cuma akşamı bir akraba ziyareti yapacağım, diye karar verse, bu beşeri ilişkiler açısından son derece olumlu bir plan olur. Plan yapmayan insan kararsızlık içerisinde bocalar, durur. Plansız yaşam, insana ızdırıp verir. Unutmamalıdır ki, dünyanın her yerinde insanlar aynıdır ama, medeniyet kuranlar planlı çalışanlardır.

Dale Carnegie isimli bir bilim adamı diyor ki: "Herhangi bir konuda bir üzüntünüz varsa, kendi kendinize oturup kuğu kuşları gibi düşünmeyiniz. Kalem kağıt alıp üzüldüğünüz şeyi yazınız. Bu üzüntüden kurtulmak için bir plan yapınız. Plan yaptıktan sonra da uygulamadığınız takdirde kendinize bir ceza vermeyi kararlaştırınız. Söz gelimi bir hayır kurumuna belli bir miktar bağış yapmayı düşünebilirsiniz. Artık üzüntüyü bırakıp, yaptığınız plana uymaya bakınız".

Bu yöntem insanı aktif olmaya götürür. Üzüntünün ağırlığı altında ezilmek yerine, bu yöntemi uygulamak çok daha iyi olacaktır. Diyelim ki çalışan annenin kocasıyla bir sorunu vardır. Kocasının bir sözünden alınmıştır.

Bu üzüntüsünü bir kağıda yazmalıdır. Demelidir ki:

"Eşim bana şu sözleri söyledi. Buna karşılık ben:

1- Ne yapılırsa yapılsın, daima doğru bir çizgide gideceğim.

2- Sabırlı olacağım.

3- Hal ve hareketlerimle onu mahcup edeceğim.

4- Bu plana şu tarihler arasında uyacağım.

5- Eğer vazgeçersem kendime şu kadar süre elbise almayacağım."

Bu yöntem üzülop durmaktan daha iyidir. Üzüntünün yazılması birçok açıdan yararlı olabilir. İnsan yazdığını okuyunca: "Bu kadar küçük bir şeye üzölmek olmaz" diyebilir. Bu, insanın psiko-sosyal sağlığı için çok önemlidir.

Sonuç olarak planlı yaşamak hem bir zarurettir, hem de çok yararlıdır. Birey planlı yaşamamanın bir gereklilik olduğunu daima hatırlamalıdır. Haftalık, aylık, yıllık planlar yapmalı ve aldığı kararlara sadık kalmalıdır.

Kocayı İdare Etme Sanatı:

Bu başlık ilk bakışta ilginç gelebilir. Nasıl ki çocuğu idare etmek veya insanın kendi kendisini idare etmesi olağansa, insanın eşini idare etmesi de olağandır. Burada idare etmek, sadece hoş görmek veya hatalarını umursamamak demek değildir. İdare bir bilimdir, sanattır. Çeşitli faköltelerde iş idaresi, ev idaresi ders olarak o-

kutulmaktadır. İdare, beşeri ilişkileri yönlendirebilmektir. Kocayı idare edebilmek ise, çalışan kadının kocası ile daha mutlu, daha refah içerisinde, sürtüşmelerden uzak yaşayabilmesidir.

Kadının, kocasıyla mutluluk içerisinde yaşayabilmesi, ailede sevginin hakim olabilmesi, kadının bilgi ve dirayeti ile yakından ilgilidir. Kadın, nasıl bakım isterse, şüphesiz koca da bakıma ihtiyaç duyar. Zaten evlilik, bu karşılıklı ilişki üzerine sürer, gider.

Evliliği oluşturan temel öğelerin başında erkeğin kadına, kadının da erkeğe duyduğu ihtiyaç gelir. Bu ihtiyaçtan dolayıdır ki, evlilik akdi yapılır. Evlilik, karşılıklı tamamlamadır. Bu, kesinlikle tek yanlı bir anlaşma değildir. Evlilik, kadının erkeği, erkeğin kadını bilinçli bir şekilde idare edebilmesidir. Kadının kocasını idare etmesi bir sanattır. Kocayı idare etme sanatını inceleyecek olursak:

1- Kadın, erkek psikolojisi hakkında temel bilgileri edinmelidir. Kadını mutlu eden hususlar ile erkeği mutlu eden hususlar arasında zaman zaman paralellikler ve ayrılıklar görülür. Örneğin erkek, bir buket çiçekle kadını mutlu edebilirken; kadın erkeğe çiçek verirse, erkek kayıtsız kalır. Halbuki kadın çiçek yerine, kocasına iyi bir yemek hazırlasa, bu erkeği gerçekten mutlu edebilir. Bir söz vardır: "Mutluluk, kadının kalbinde, erkeğin midesindedir" derler. Aile münakaşalarının önemli bir kısmı yemek konusundadır. Bize intikal eden sorunlarda kocalar şunu söylemektedirler:

"Yorgun argın eve geldim. Bir de baktım ki, hanım hiçbir şey hazırlamamış. Bu, bir değil, iki değil; hep böyle... Ben o kadar çalışıyorum, önüme bir çorba bile gelmiyor." Türk toplumunda kocanın karısından çeşitli beklentileri vardır. Bunların başında gelenlerinden birisi de yemek yapılmasıdır.

2- Bir diğer özellik de şudur: Kadınlar, özellikle kocaları akşam eve geldiklerinde, ilk dakikalarda üzücü konuları gündeme getirmemeli. Prensipler olarak ilk 15 dakika üzücü konulardan özellikle kaçınmalıdır. Evin hanımı -yaşı ne olursa olsun- kendisine biraz çeki düzen vermeli, eşini öyle karşılamalıdır. Karşılama işini çocuklara veya evdeki diğer bireylere bırakmamalı, mutlaka kendisi karşılamalıdır. Bizde ilk temas çok önemli olduğu için, güler yüzlü olmalıdır. Gününün nasıl geçtiğini öğrenmeye gayret sarfetmeli, üzücü veya sevindirici olayları öğrenmelidir.

Eşi belli bir süre dinlenip, yemek yedikten sonra yavaş yavaş aile ile ilgili konular açılabilir.

3- Kadın, çalıştığı işyeriyle ilgili sorunları mümkün mertebe hissettirmemeye çalışmalıdır. Özellikle çalıştığını her vesilede hatırlatıp durmamalıdır.

“Erkek yoruluyor da kadın yorulmuyor mu? Kadın neden hissettirmeyecekmiş” tarzında bir soru gelebilir. Klinik tecrübelerimiz gösteriyor ki, kadın “çalışıyorum, yoruluyorum” deyince genellikle şunu duyar: “Ne yani, ben çalışmıyorum muyum”. Bunu kadının şu cümlesi takip eder: “Ne yapalım, hayat müşterektir”. Neticede büyük bir olasılıkla, gergin bir hava doğacaktır. Çok güzel bir atasözü vardır: “Boğaz kırk boğumdur; otuzdokuzunu yutup birini söylemek gerek”. Lüzumsuz sözlerden mümkün olduğunca kaçınmak lazımdır. His, insana hata yaptırır. Aile hayatı genellikle his üzerine kurulu olduğu için hata yapma olasılığı yüksektir. Evli kişiler, kendilerini yönlendiren olgunun sadece his olamayacağını bilincinde olmalı; mümkün mertebe akla, mantığa dayalı bir çizgi tutturmalıdır. Ne var ki aile bireyleri arasındaki ilişki, garantili ilişkiler olduğundan, yani ne yapılırsa, ne söylenirse bir süre sonra unutulacağından, bireyler ölçsüz davranırlar. Gereksiz yere üzücü, kırıcı sözler sar-

fetmekten uzak durmazlar. Halbuki bu tutum, uzun vadede zararlı olur. Öyle ki insan bir zaman sonra: "Benim evlendiğim insan, bu muydu" diyecek hale gelir. Bireyler gereksiz tutum ve davranışlardan özellikle kaçınmalıdır. Bu konuda hem erkeğe, hem de kadına düşen görevler vardır. Biz burada kadınlara hitap ettiği için onların yapması ve yapmaması gereken şeyleri söylüyoruz. Yoksa elbette erkeklere de söylenecek şeyler vardır.

4- Çalışan anne, en güzel sözleri, en hoş davranışları eşine ve çocuklarına göstermeli, sarfetmelidir. Bu konu Türk toplumunda genellikle ihmal edilen bir konudur.

Bazı kişiler sokakta, işyerinde hiç tanımadığı insanlara son derece nazik davandığı halde, evde kabalık yapmaktan çekinmez. Halbuki birey, en güzel, en nazik tutum ve davranışları kendi eşine, ailesine göstermeyecek de kime gösterecektir? Kendisine onlardan daha yakın kim olabilir? Beşeri ilişkilerde duyarlı olmak esastır. Evlilik ilişkisinde ve kocayı idare etmede bu, hem insani hem de akılcıdır.

5- Bir diğer konu da sevgidir. Eşe sevgi duymak esastır. Evlenen insanlar, ilk planda sevgi yönünden tatmin olmak için evlenmişlerdir. Aileyi devam ettiren temel öğelerden birisi de sevgidir. Sevgi, karı-koca arasında karşılıklı ve eksiksiz olmalıdır. Romantizmi kaybetmemeye özen göstermelidir.

6- Önemli bir konu da kocanın akrabalarına davranış biçimidir. Çalışan kadın, kocasının akrabalarıyla beşeri münasebetleri iyi bir şekilde sürdürmelidir. Kocasının anne-babası ve akrabalarıyla iyi ilişkiler kurmayı amaçlamalıdır. Onlara direkt cephe almak çok yanlış bir tutumdur. Erkeği bir tercih yapmak zorunda bırakmak, tehlikeli sonuçlara yolaçabilir. Çünkü erkek için bir tarafta anne-babası, diğer tarafta eşi ve çocukları vardır. Bir insana: "İki gözünden birisini

feda etmek zorundasın; hangisini tercih edersin” denilebilir mi? Çalışan anne, olayı bu şekilde düşünmelidir. Eşinin ebeveyni veya akrabalarıyla anlaşmadığı konular olabilir. Anlaşmazlık konularını mümkün olduğunca gündeme getirmemekte fayda vardır. Onlarla bir araya gelindiğinde, çalışan anne aktif davranıp, hoş bir konu açmaya çalışmalıdır.

Anlaşmazlık konusunu unutmaları, tutum ve davranışlarıyla karşısındaki bireyleri mahcup etmelidir. Bazı hallerde susmak, en güzel cevaptır. Çalışan anne, yaptığı planlarda periyodik olarak akraba ziyaretlerine yer vermelidir. Bu konuda adil davranmaya çalışmalıdır. Ne kendi akrabalarını, ne de eşinin akrabalarını ihmal etmelidir. Eşinin aile büyüklerine saygılı olmalı, onlara hizmet etmeye çalışmalıdır. Böylelikle kocasının sevgi ve saygısını kazanacağını bilir. Unutmamalıdır ki, beşeri münasebetler ayır bir sanattır.

7- Kocayı idare etme sanatında temel noktalardan birisi de çocuklarla, onların bakımı, eğitimi ve terbiyesiyle ilgilenmektir. Günümüzde çocuğunu okutmayan bir aile düşünmek artık mümkün değildir. Kırsal yörelerimizde dahi çocuğu okutmak bir tutku halinde yaygınlaşmıştır. Hal böyle olunca okula giden çocukların ev ödevlerinde, onların ders çalıştırılmasında çalışan anneye bazı görevler düşmektedir. Çocuğun başboşluğa, tembelliğe alışmaması açısından bu çok önemlidir. Aile birliğinin korunması, aile bireyleri arasındaki ilişkinin sürdürülmesine bağlıdır.

Diyelim ki, çalışan annenin ilkokula giden bir çocuğu vardır. Okuldan çıktıktan sonra (hele bir de sabahçıysa) annesinin işten döneceği zamana kadar yalnız kalabilir. Eğer çevrede bir etüt merkezi varsa, ailenin ekonomik durumu da elveriyorsa en güzeli çocuğun buraya gitmesidir. Burada uzmanlar nezaretinde dersini çalışır, yemeğini yer ve annesinin dönüşünü bekler. Yurdumuzda bu tü

merkezler yaygın olmasa da artık kurulmuştur. Biz bunların çoğalıp yaygınlaşmasını temenni ederiz.

Eğer etüt merkezi yoksa veya ailenin ekonomik durumu uygun değilse, o zaman çocuk kendisi eve girecek, yemeğini ısıtacak, dersini çalışacaktır. İşte bu durumda anneye düşen görev akşam eve döndükten sonra çocukla yakından ilgilenmektir. Örneğin anne, çocuğun yarınki sınavlarını, bu sınavlardan aldığı notları, ev ödevlerini, ödevlerin ne zaman teslim edileceğini takip etmeli, çocuğa asla başıboşluk hissi vermemelidir. Çocuk, üzerindeki kontrol mekanizmasının zayıfladığını veya kalktığını muhakkak hisseder. "Çocuk, anlamaz" denilmemelidir; mutlaka anlar. İlkokul çağında çocuklar, tek başlarına hareket etmeyi, kendi kendilerine ders çalışmayı her zaman başaramazlar. Çocuğun eğitimi tesadüflere bırakılırsa, tesadüfün ne getireceği belli olmaz.

Sadece annenin ilgilenmesi yeterli değildir. Babanın da ilgilenmesi şarttır. Hatta babanın ilgilenmesi daha etkilidir. Özellikle erkek evlat üzerinde, baba özellikle durmalıdır. Çünkü erkek çocuk kendisine babayı örnek almak ister. Öyleyse baba, ona iyi bir örnek sunmalıdır. Kızlar ise genellikle, model olarak anneyi seçerler. Bu, doğal bir eğilimdir. Özetle, anne ve babanın çalıştığı aileler çocuklarla ilgilenmek için özel bir çaba sarfetmelidir. Akşamları işten dönünce mutlaka onlara zaman ayırmalıdır. Böylece gündüz yalnız bırakma mecburiyetini telafi etmelidirler. Anne-babanın ilgisi, çocuğun gündüz yalnızken sorumsuzca hareket etmesini engellemesi açısından da önemlidir.

Eğlence Programı:

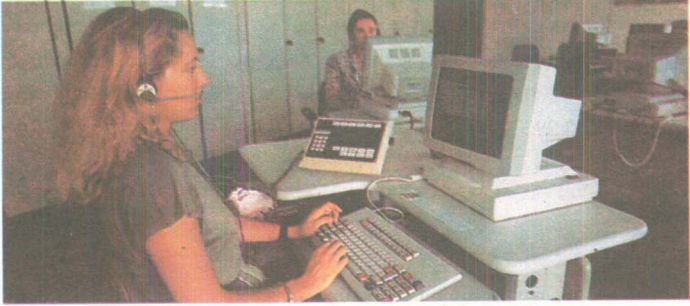
Aile normal yaşayışla ilgili olarak, eğlenmeye de zaman ayırabilmelidir. Hayat sadece çalışmaktan ibaret değildir. Öyle bir hal, son derece sıkıntılı olabilirdi. Yemek ve uyku nasıl insan için bir ihtiyaçsa, eğlenmek de bir ihtiyaçtır. Ne yazık ki bizim toplumumuzda eğlenmenin ihtiyaç olduğu gerçeği, genellikle gözardı edilmektedir. Halbuki Batı toplumlarında eğlenme ciddi bir iş olarak ele alınır ve bu konuda günlük, haftalık, aylık ve yıllık planlar yapılır. Çalışan kadın, yaptığı planlarda eğlenmeye de zaman ayırmalıdır. Çünkü çalışmış ve yorulmuştur. Çeşitli eğlenme programları ile dinlenmesi son derece doğaldır.

Eğlenme programını aile, kendi imkanına, bütçesine göre yapacaktır. Bu, çok para gerektiren bir eğlence olmak zorunda değildir. Sözgelimi aile, çocuklarıyla beraber oturup konuşarak, televizyon seyrederek de bir güzel eğlenebilir. İnsanın sevdikleriyle bir arada olması, onlarla sohbet etmesi de hoş bir eğlencedir. Her aile kendi örf, adetlerine ve yaşam tarzlarına göre çeşitli eğlence programları yapabilir. İnsan çalışmayı bildiği kadar, eğlenmeyi de bilmelidir. Bu nedenle günlük plandan, yıllık plana kadar her takvimde eğlenceye de zaman ayrılmalıdır.

Çalışan anne hafta sonlarında çocuğuyla, eşiyle bir çay bahçesine, bir lunaparka, hayvanat bahçesine, sinema veya tiyatroya gitme planları yapmalıdır. Hafta içinde pek beraber olamayan aile bireylerine, bu yolla birlikte olma fırsatı hazırlanmalıdır.

Yıllık izinlerde de asgari bir hafta, bir deniz kenarına veya ormanlık bir yöreye veyahut da -varsa- kendi memleketlerinde bir köy tatili yapmaya gitmeleri, ailenin psiko-sosyal sağlığı için çok olumlu sonuçlar verir.

Ozette, eğlenmek de, yemek veya uyku gibi bir ihtiyaçtır. Bu ihtiyacın giderilebilmesi için aile planlar yapılmalıdır. Bu konuda tembellik gösterilmemeli, aile bireylerinin daha da yakınlaşmasını sağlayacak olan eğlence olgusu ihmal edilmemelidir.

ÇALIŞAN KADININ HUKUKİ BAKIM

Çalışan kadınların pek çok meselelerle karşı karşıya oldukları bilinmektedir. Çalışan kadınların korunması bir taraftan bu meseleleri asgariye indirecek, öte yandan ise onların çalışma hayatının yükü altında ezilmesi önlenmiş olacaktır. Çalışan kadınların korunması bakımından, hukuki korunma özellik arzemektedir. Konu ile ilgili kanuni düzenleme devletin bu konu ile ilgili sosyal politikasının bir parçası ve uygulaması anlamına gelir.

İstihdam şekilleri bakımından çalışma hayatında kadının durumu:

Çalışma hayatında kadınların istihdam şekilleri bakımından iki şekilde istihdam edildikleri görülmektedir. Bunlardan birisi bağımlı çalışma; diğeri ise bağımsız çalışma kendi adına ve hesabına çalışmadır.

Çalışma hayatına bağımsız olarak katılan kadınların genelde serbest meslek sahibi olarak ortaya çıktıklarını görmekteyiz. Bunlar doktor, mühendis, diş hekimi, terzi gibi meslek sahipleri ile, müteşebbis olarak çalışanlar (bakkal, vb.) dir. Bu insanların da çalışma hayatına katılan bir kitle olarak diğerleri ile ortak meseleleri vardır. Bunlar da çocukları için kreş, anaokulu vb. ihtiyaçlarla karşı karşıyadırlar. Ancak serbest meslek sahibi kadınlar daha ziyade iktisadi ve hukuki bakımdan bağımsız oldukları için karşılaştıkları meseleleri daha kolay ve kendi kendilerine çözebilme imkanlarına sahiptirler.

Çalışma hayatında kadın denildiğinde, daha ziyade ikinci grupta yer alan ve bağımlı çalışma ilişkisi içinde çalışan kadınlar anlaşılmaktadır. Kadınlar bağımlı çalışma ilişkisi içerisinde iki şekilde çalışmaktadırlar. Birinci grupta, memur veya daha geniş anlamda statü hukukuna göre istihdam edilen kamu görevlisi kadınlar vardır. İkinci grupta ise işçi statüsünde, hizmet akdi ile çalışmakta olanlar yer almaktadır. Çalışma hayatında kadın denilince daha çok bu gruptakiler akla gelmektedir. Bu gruptakiler içerisinde ise kadın işçiler; hizmet akdi ile çalışanlar daha önemlidir. Hatta "çalışan kadın eşittir kadın işçi" olarak ifade edersek pek de yanlış olmaz. Çünkü kamu görevlisi kadınlar hem istihdam teminatı bakımından daha güvenli bir statüdedirler, hem de sosyal hak ve imkanlar bakımından daha iyi durumda olabilmektedirler. Devlet kendi çalışanını daha iyi koruyabilme gücüne sahiptir. Ancak işçiler için aynı şeyleri söylemek mümkün değildir. Bilindiği gibi işçi zaten korunmaya muhtaç bir kitledir. İşçi kadınlar ise hem fizyolojik bakımdan zayıf olmaları, hem de ana ve eş olarak başka yükleri de taşımak durumunda bulunmaları sebebiyle daha fazla korunması gereken bir kitledirler.

Kadın işçilerin korunması

Kadın işçilerin çalışma hayatında korunmalarını sağlamak üzere hazırlanan mevzuatta, konu ile ilgili muhtelif hükümler bulunmaktadır. Kadın işçilerin korunmasına yönelik mevzuat anayasa, iş kanunları, (1475 sayılı 1971 tarihli İş Kanunu, 854 sayılı Deniz İş Kanunu ve Basın İş Kanunu), Umumi Hıfzısıhha Kanunu gibi kanunlar ve bu kanunlara göre çıkartılmış bulunan tüzük ve yönetmeliklerden oluşmaktadır. Ayrıca milli mevzuatın parçası haline gelmiş milletlerarası anlaşma ve sözleşmeler de mevcuttur. Aşağıda kısa kısa ilgili mevzuat hakkında bilgi verilecektir.

1982 T.C. Anayasasında durum:

Anayasada kadınların çalışma hayatında korunması konusu özellikle yer almış bulunmaktadır. Buna göre "Kimse yaşına, cinsiyetine ve gücüne uymayan işlerde çalıştırılmaz. Küçükler ve KADINLAR ile bedeni ve ruhi yetersizliği olanlar çalışma şartları bakımından özel olarak korunurlar." (A.Y. m. 50/1-2). Maddenin gerekçesinde bu maddenin çalışma şartları bakımından kadınların özel olarak korunmasının ve fizyolojik yapısına uygun olmayan şekilde çalıştırılmamasını, güvence altına alındığı ifade edilmektedir. Şu halde kadınların çalışma hayatında korunması anayasal bir devlet yükümlülüğü halindedir.

Kadınların İş Kanunları ile Korunması:

İş kanunlarımızda kadınların korunmasına dair muhtelif hükümler bulunmaktadır. Ancak bu konuda en geniş düzenleme 1475 sayılı İş Kanunu ile yapıldığı için aşağıda bu kanun çerçevesi içerisinde kadınları koruyucu hükümlere yer verilecektir.

Herşeyden önce şu husus ifade edilmelidir ki, kadın işçiler ile erkek işçiler için kadınların korunmasını gerektiren ve mevzuatta düzenlenen haller dışında, iş hukuku mevzuatının işçiyi koruyucu ve kadın erkek arasındaki ayrımların ortadan kaldırılmasına yönelik düzenlemeleri kadın işçiler bakımından da genel koruyucu hükümler olarak kabul edilmektedir. Aşağıda ise, yalnızca kadınların korunması maksadı taşıyan düzenlemelere yer verilecektir.

Eşit ücret hakkı:

Kadın ve erkek işçiler arasında aynı işi yapmalarına karşın farklı şekilde ücretlendirildiklerini görmekteyiz. İşte, eşit ücret hakkı aynı işi yapan kadın ve erkek işçiler arasında yalnızca cinsiyet farkına dayalı ücret farklılıklarının önlenmesini amaçlamaktadır. Bu konuda hem milli mevzuatta, hem de milletlerarası sözleşme ve metinlerde hükümler mevcuttur.

Milletlerarası mevzuat arasında “herkesin hiçbir fark gözetilmeksizin, eşit çalışma karşılığında eşit ücrete hakkı vardır” (m. 23/2) hükmünü taşıyan İnsan Hakları Evrensel Beyanname; “eşit değerde bir iş için erkek ve kadın işçilere eşit bir ücret hakkı”nın tanıdığı hükmünü taşıyan Avrupa Sosyal Haklar Sözleşmesi (m. 4/3); Roma Anlaşması’nın cinsiyet farkı gözetilmeksizin kadın ve erkek işçilere eşit ücret ödenmesi hükmü (m. 119/1-3) ve Türkiye tarafından da onaylanmış bulunan Milletlerarası Çalışma Teşkilatının 100 sayılı “Eşit değerde iş için Erkek ve Kadın İşçiler arasında Ücret Eşitliği Hakkındaki” 1951 tarihli sözleşmesi (810 sayılı ve 1966 tarihli Kanun. R. 22.12. 1966) önemlidir.

Milli mevzuatta ise eşit işe eşit ücret İ.K. m. 26/5 de düzenlenmiştir. Buna göre “Bir işyerinde aynı nitelikte işlerde ve eşit verimle çalışan kadın ve erkek işçilere sadece cinsiyet ayrılığı sebebiyle

farklı ücret verilemez. Toplu iş sözleşmelerine ve hizmet akıtlarına buna aykırı hüküm konulamaz.” Bu hüküm cinsiyet ayrımı yasağı getiren çok açık bir düzenlemedir.

Gece Çalıştırılma Yasağı:

Gece çalıştırılmaları gündüz çalışmaya göre daha yorucu olduğu gibi, aile ilişkileri bakımından da olumsuz sonuçları olan bir çalışma şeklidir. Bu itibarla iş kanunu kadın işçilerin gece çalıştırılmasını prensip itibari ile yasaklamıştır. Buna göre kadın işçiler gece, sanayiye ait işlerde çalıştırılmazlar (İ.K. m. 69/1). Ancak işin niteliği gereği kadının çalıştırılması gereken işler ile bu işlerde kadınların hangi şartlarla çalıştırılabileceği hususlarının ayrı bir tüzük ile düzenleneceği öngörülmüştür (İ.K. m. 69/2). Kadın işçilerin sanayiye ait işlerde “Gece Postalarında Çalıştırılma Şartları Hakkında Tüzük” ile konu düzenlenmiştir. Buna göre (i) onsekiz yaşını bitirmiş olan, (ii) dikkat ve beceri isteyen ve kuvvet harcanmasını gerektirmeyen (iii) sağlık bakımından engeli olmadığı bir rapor ile tesbit edilen (iv) gerekli izin alınmış bulunduğu şartlarda kadın işçiler gece postalarında çalıştırılabilirler.

Kadın işçilerin gece postalarında çalıştırılmasında işverence işyerine getirilip götürülme şartının öngörüldüğü (ilgili Tüzük m. 4); kadın işçiler için gece işlerinde fazla çalışma yasağının getirildiği (Tüzük m. 3); emzikli kadınların doğumdan itibaren altı ay süre ile gece işlerinde çalıştırılmayacaklarını (Tüzük m. 6); kadın işçi kabul etmedikçe kocasının gece çalıştığı vardiyaya denk getirilemeyeceğini (Tüzük m.7) her iki eşin talebi halinde ise aynı gece postasında da çalıştırılmasının sağlanmasına gayret gösterilmesi (Tüzük m. 7/2) bu konuda getirilen koruyucu hükümler arasındadır.

Yer ve Su Altında Çalıştırma Yasağı:

İ. K. m. 68 kadınların “maden ocakları ile kablo döşemesi, kanalizasyon ve tünel inşaatı gibi yeraltında veya su altında çalışılacak işlerde” yaşları ne olursa olsun çalıştırılmalarını yasaklamıştır. A.Y. m. 50/1'e paralel bir düzenleme kadınların yukarıda sayılan, onların fiziksel yapılarına uygun düşmeyen işlerde çalıştırılmalarını yasaklamış bulunmaktadır.

Kadınların Ağır ve Tehlikeli İşlerde Çalıştırılmaları Yasağı:

Prensip olarak kadınların ağır ve tehlikeli işlerde çalıştırılmaları yasaklanmıştır (İ. K. m. 78/2). Konu ağır ve tehlikeli işler hakkındaki tüzük ile açıklığa kavuşturulmuş bulunmaktadır. Tüzük ancak, bir meslek ile ilgili eğitim almış ve o işi meslek edinmiş kadınların, vücut yapıları müsait olduğu doktor raporu ile sabit olması halinde ağır ve tehlikeli işlerde çalışabileceklerini öngörmektedir. Ayrıca bu kadınlar yılda en az bir defa muayene olmak ve çalışabileceklerine dair rapor almak zorundadırlar. Yine bu kadınlar ay hali günlerinde, kadın işçinin ihbar tarihinden itibaren beş gün süre ile çalıştırılmazlar. Daha fazlası için hekim raporuna göre hareket edilir (Tüzük m. 4). Bu yasağa aykırı davranıldığıнын tesbiti halinde buna engel olunacağı hükmüne yer verilmiştir.

Hamile ve Ana Olan Kadın İşçilerin Korunması:

Hamile olan kadınların ve karınlarındaki çocuğun sağlığını korumak maksadı ile hamile kadınların korunmasına yönelik hükümlere yer verilmiştir. Aynı tür hükümler doğum sonrasında anne olan kadın için de düzenlenmiş bulunmaktadır.

İ.K. m. 70'e göre “kadın işçilerin doğumdan önce altı ve doğumdan sonra altı hafta olmak üzere on iki haftalık süre içerisinde çalıştırılmaları yasaktır”. Ancak, bu süreler işçinin sağlık durumuna ve işin

özelliğine göre doğumdan önce ve sonra gerekirse artırılabilir. Bu süreler hekim raporu ile belirtilir. İsteği halinde kadın işçiye, doğumdan sonraki 6 haftadan sonra 6 aya kadar ücretsiz izin verilir. Bu süre, ücretli izin hesabından nazara alınmaz.”

Gebe ve Emzikli Kadınların Çalıştırılma Koşullarıyla Emzirme Odaları, Çocuk Bakım Yurtları (Kreş) Hakkında Tüzük (11.8.1973) hükümlerine göre işveren, gebeliğin ilk üç ayında gebelik muayenesi vb. nedenler için işçinin doktora gitmesine izin vermek zorundadır (Tüzük m. 3). Üç aydan sonraki dönemde ise en az ayda bir defa muayene olmak maksadıyla izinli sayılırlar. Bu izinler ücretli izinlerdir. İzin süresinde işçi çalışmış gibi işlem yapılır (İ. K. m. 41/c).

Ayrıca kadın işçilerin doğumdan önceki üç ay içerisinde çocuğa ve kendisine zarar verecek işlerde çalıştırılması Umumi Hıfzısıhha Kanunu ile de yasaklanmıştır (m. 177/1).

Emzikli kadın işçiler için doğumu takip eden çalışmadığı altı haftanın sonunda, ancak çalışabileceğine dair bir rapor almak şartı ile çalışmasına müsaade edilir.

Ayrıca emzikli kadın işçilere, emzirme odaları ve kreşlerde bulunan bir yaşından küçük çocuklarını emzirmeleri için İ.K. m. 64 uyarınca, verilecek ara dinlenmelerinden önce ve sonra kullanılmak üzere iki kez yarımşar saatlik emzirme izni verilir (Tüzük m. 5).

Emzirme odası bulunmayan ve 100'den az kadın işçi çalıştırılan işyerlerinde emzirme izinleri, ara dinlenme ve iş bitim saatlerinden yarım saat önce başlamak üzere verilir.

Tüzük, işyerinde 100-300 arasında kadın işçi çalıştırması halinde bir emzirme odası, 300'den fazla işçi çalıştırması halinde ise em-

zirme odası yanında 0-6 yaşındaki çocukların bırakılması ve bakılması ve bir yaşından küçük çocukların emzirilmesi için kreş bulundurulması öngörmüştür (Tüzük m. 6).

Bu kısmı bitirmeden önce Basın İş Kanununda bu konu ile ilgili bir hükme de dikkat çekmek istiyorum. "Kanun, kadın gazeteci hamileliğin yedinci ayından, doğumun ikinci ayının sonuna kadar izinli sayar. Bu müddet zarfında müessese gazeteciye son aldığı ücretin yarısını öder. Doğum vuku bulmaz veya çocuk ölü dünyaya gelir ise, bu halin vukuundan itibaren bir ay müddetle bu ücret ödenir. Gazetecinin sigortadan veya bağlı bulunduğu teşekküllerden alacağı yardım, bu ödemeye tesir etmez (m. 16/son)". Dikkat edilir ise bu hüküm İ.K. na göre yetersizdir.

Kanun yukarıda sayılan hükümlere aykırılık halinde müeyyide olarak belirli bir para cezası öngörmüştür (İ.m. 100). Ayrıca kanuna aykırı çalışma halinde hizmet akdi batıl olmasına karşın işçi, batıl değilmiş gibi ücreti hak etmektedir.

Çalışan Kadınların Sosyal Güvenlik Hukuku Bakımından Korunması

Çalışan kadınların sosyal güvenliklerinin sağlanması, onları gelecek endişesinden de kurtarmaktadır. Çalışan kadının sosyal sigorta hakkından faydalanmasının sağlanması ile sosyal sigortada aile yardımlarının mevcut olması bu anlamda önem taşımaktadır. Çalışan kadın ülkemizde süresiz işçiler, tarımda geçici çalışanlar hariç mecburi sigorta kapsamındadırlar. Memur olarak T.C. Emekli Sandığı; işçi olarak Sosyal Sigortalar Kurumu; serbest meslek mensubu olarak da Bağ-Kur kapsamında sosyal güvenliğe kavuşturulmuşlardır.

Ulkemizde sosyal sigorta kuruluşları işsizlik ve aile yardımları dışındaki sosyal sigorta kollarına ve yardımlarına genel anlamda sahiptirler.

Çalışan kadınların sosyal güvenlikleri bakımından sosyal sigorta kuruluşları ile ilişkilendirilmiş bulunmaları veyahut kaçak çalıştırılmanın önlenmiş olması büyük önem taşımaktadır.

Sosyal sigorta ile ilişkilendirilmiş kadın işçi, memur ve serbest çalışan kadınlar özellikle onları ilgilendiren risklere karşı (hastalık, sakatlık, yaşlılık, ölüm, iş kazası ve meslek hastalığı gibi) asgari gelir garantisine kavuşmaktadırlar.

Özellikle SSK kapsamında bulunan kadınlar, primlerini işverinin ödediği analık sigortasının yardımlarından faydalanma imkanına kavuşmuşlardır. Bu sigorta kapsamında 90 gün prim ödenmiş olmak şartı ile hamilelik ve doğumla ilgili muayene, tedavi, ilaç giderleri gibi sağlık yardımlarından faydalandığı gibi, bu sebeple çalışmaması yüzünden doğan gelir kesilmesi de geçici işgöremezlik yardımları ile telafi edilmektedir (SSK m. 43-51). Bu sigortadan sağlanan yardımlar sağlık yardımları, emzirme yardımı, geçici işgöremezlik ödeneği, tedavi için yurt içinde başka yere gönderilmez (SSK. m. 43).

Sosyal yardım ve sosyal hizmet sistemi de çalışan kadınlara doğrudan ve dolaylı yardım sağlayabilirler. Çalışan kadının ailesine, muhtaçlık durumunda maddi yardım yapılabileceği gibi, çocuklarını bırakabileceği ucuz kreş, anaokulu ve bakım merkezlerinin kurulması ile de dolaylı yardımlar sağlanabilir.

SOSYAL VE ÇALIŞMA HAYATINDA ALINABİLECEK TEDBİRLER

Yukarıda çalışma hayatında çalışan kadınların korunması ile ilgili Türk İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Mevzuatı hakkında bilgi verilmiştir. Bu bilgiler olan durumla ilgilidir.

Sanayileşme ve şehirleşme arttıkça çalışma hayatına katılan kadınların sayısı ve oranları da artmaktadır. Bu itibarla, başta gelişmekte olan ülkeler, bu insanların durumlarını iyileştirmek için bir takım hukuki ve sosyal tedbirler almaktadırlar. Aşağıda bir taraftan mevcut çalışan kadınlarımızın karşılaştıkları problemler ele alınırken diğer taraftan da bu problemlerin halli için nelerin yapılabileceği üzerindeki görüşlerimiz açıklanacaktır.

İnanıyoruz ki ülkemizde çalışan kadının meseleleri bu çerçeveye içerisinde ele alınır ise, mesele daha kolay hal yoluna girebilir.

1. Maddi ve manevi alt yapı hazırlanmalıdır.

Maddi alt yapının hazırlanması:

Çalışma hayatımızda kadınların korunması için yapılması gereken şeylerden birisi, hukuki çerçeveye içerisinde yer alan veya olmayan alt yapı ihtiyaçlarının giderilmesidir.

Maddi alt yapıdan kasıt şunlardır: Çalışan kadın için işyerine gidiş ve geliş önemli bir problem halindedir. Ucuz ve rahat bir şehir içi

ulaşım hizmetinin sağlanması, özellikle ev ile işyeri arasındaki ulaşımın kolaylaştırılması gereklidir. İşverenin servis aracı tahsis etmesi bazı haller dışında (işin niteliğinden kaynaklanan götürülüp getirilme dışında) zorunlu değildir. Belediye şehiriçi taşıma problemlerinin ne denli büyük olduğu -özellikle büyük şehirlerde bilinmektedir. Bu sebeple nüfusu bir milyonu geçen şehirlerde işverenlere işçi taşıma zorunluluğu getirilmesi, işyerlerinin az nüfuslu yerleşim bölgelerine dağılmasına sebep olabilecektir.

Maddi alt yapı bakımından bir başka önemli konu, kadın işçilerin çocuklarını bırakabilecekleri ucuz kreş ve anaokullarının özellikle evlerinin bulunduğu semtlerde kurulmasının sağlanmasıdır. İşverenler için getirilen 300 rakamı çok yüksektir. Ayrıca işvereler bu yükümlülüğünden kurtulmak için kadın işçi çalıştırmaktan vazgeçebilmektedirler. Halbuki okul öncesi çocuklar için olduğu gibi, okul çağındaki çocukların da okul dışındaki saatlerini geçirebilecekleri kurumlara büyük ihtiyaç vardır. Aksi takdirde bu çocuklar ya sokaklarda, ya da kendi evlerinde yalnız kalarak ana-babalarının işten dönüşünü başıboş ve korunmasız olarak her tür tehlikeye açık beklemektedirler ki, bu bütün analar için iş düzenini bozan ve verimi düşüren bir faktördür. Çocuğunu bırakabileceği bir kreş veya anaokulu bulamayan ananın da huzurlu çalışması beklenemez. Üstelik özel kişi ve kuruluşlarca bakım durumunda, kadın işçinin bazen bütün maaşının kreş ve yuva parasına gitmesi gerçeği meselelerin bir başka önemli yönüdür.

Maddi alt yapı bakımından üzerinde durulması gereken bir başka konu da hazır gıda sanayiinin geliştirilmesi hususudur. Bu sanayi geliştikçe kadının evde ev işlerine ayırdığı süre azalacak ve kadınlar daha az yıpranacaklardır.

Manevi altyapının hazırlanması:

Çalışma hayatında kadının korunması bakımından ülkemizde üzerinde durulması gereken bir başka konu manevi altyapının hazırlanmasıdır.

Ülkemizde insanlardaki birtakım değer hükümleri kadının çalışma hayatına katılmasına engel olduğu gibi, az da olsa bazı çevrelerde çalışan kadın kınanma gibi sosyal baskılarla karşı karşıyadır. Bu onu psikolojik bakımdan rahatsız etmektedir.

Öteyandan erkeklerimizin zihniyetinde çalışan kadın ile ev kadını arasında beklentiler bakımından bir fark yoktur. Çalışan kadından ev kadının bütün işleri aynen beklenmektedir. O bütün şartlara rağmen eşinin önüne sıcak bir çorba koymak zorundadır; hazır bir konserveyi açıp yemek gibi şeyler ona yabancıdır. Öte yandan evde eşine yardımcı olmak hâlâ büyük bir kesimde yadırganmaktadır. O insanlar kılıbıklıkla suçlanabilmektedirler.

Bu tür tavırlar eksik olan maddi alt yapı şartları ile birleştiği zaman kadın üzerinde büyük bir stres kaynağı oluşturmaktadır.

2. Ailenin korunması-iktisadi olarak kadının desteklenmesi

Çalışan kadınlar içerisinde evli olanlar daha büyük meselelerle ve yüklerle karşı karşıyadırlar. Bu sebeple özellikle çalışan evli kadınların korunması bakımından aileyi destekleyici iktisadi yardımların sağlanması, ailelere çocukların beslenmesi, giyim ve öğrenim gibi gider artışlarına karşı onları muhtaç duruma düşürmeyecek yardımların sağlanması büyük fayda sağlayacaktır. Ücret hakkının korunması, ücrette adaletin sağlanması, ücretlerin milli gelir içindeki payının düşmesinin önlenmesi bu anlamda önemlidir.

Bu sebeple sosyal sigortada, aile yardımları sistemine geçilmelidir. Ailelerin çocuk, konut ve beslenme bakımından desteklenmesi ailede ana olarak çalışan kadınlara da faydalıdır.

3. Çalışma hayatında alınabilecek tedbirler

Kadınların çalışma hayatında korunmaları bakımından çalışma hayatında birtakım tedbirlerin alınması artık kaçınılmaz derecede önem taşımaktadır.

Çalışma hayatında kadın işçileri koruyucu hükümlerin uygulanmasının denetlenmesi ve sağlanması gereklidir. Şu halde kanun hükümlerinin hayata aktarılması birinci şarttır. Bunun dışında aşağıdaki tedbirler de alınmalıdır.

Çalışma sürelerinde esneklik:

Çalışma sürelerinin azaltılması kadar, esnek süreli çalışmaların son yıllarda sanayileşmiş ülkelerde yaygınlaşmaya başladığını görmekteyiz. Bunun sebepleri arasında ailenin korunması ve çalışan kadınların da yer almaktadır. Sanayinin getirdiği stres kadın işçiler üzerinde de büyük etkiler yaratmaktadır. Tam gün süreli çalışmada bütün insanlar günün aynı saatinde işe gitmek için yola çıktığı için özellikle işe gidiş ve gelişte trafikte büyük tıkanmalar olmakta ve bu bütün insanları sıkıntıya sokmaktadır.

İşte esnek süreli çalışma şekilleri hem bu ihtiyacı gidermek, hem de annelerin çocuklarını okula gönderme veya okuldan alma gibi görevleri yerine getirmesini kolaylaştırmaktadır. İşyerine gitmede esnekliğe kavuşmak stresi de azaltmaktadır.

Kısmî çalışma şekillerinin yaygınlaşması:

Çalışan kadınların korunması bakımından önemli bir konu da, kısmî süreli çalışmalardır. Bu tür çalışmalar gün geçtikçe yaygınlaşmaktadır. Özellikle öğrenci ve kadınlar bu tür part taym (part time) çalışmalar için tercih edilmektedir. Kadınlar da aile yükleri sebebiyle bu duruma destek olmaktadır. Ancak bu tip çalışma sigortasız ve kaçak çalışma ve çalıştırmaya çok müsaittir. Kısmi süreli çalışmada çalışanların korunması için gerekli düzenleme yapılmaz ise, kadınlar bu işlerde sömürüden kurtulamazlar. Haklarını arama imkanları da çok azdır. Şu halde hukuken düzenlenmiş bir kısmi çalışma hem kadınların korunmasını sağlayacak, hem de istihdam imkanı elde etmelerine yardım edecektir.

Süreksiz hizmet akdi ile çalışanlar ile diğerlerinin korunması gerekli değil mi?

Çalışan kadınlar içerisinde süreksiz hizmet akdi ile gündelikçi, yevmiyeci, ırgat, ev hizmetçisi gibi çalışan büyük bir kadın kitlesi bulunmaktadır. Bu insanlar iş kanununun getirdiği imkanların çoğundan mahrumdurlar. Bunlar nasıl korunacaktır? Bunlar çalışan kadın değil midir? Özellikle kırsal kesimde çalışma şekilleri çoğu kez böyledir. Sosyal güvenlik bakımından bu insanlar isteğe bağlı sosyal sigortasına girebilirler. Ancak çoğu cahil olan bu kitlenin sosyal sigorta ile ilişki kurması da çok zordur.

Çalışan kadınlar içinde ev kadınlarını sayılmamaktadır. Ancak ev kadınları çalışmamakta mıdır? Onların korunması için de bir şeylerin yapılması gerekmiyor mu? 20. yy. da onlar hâlâ kaşık düşmanı sayılmaya devam mı edilecek?

Bu sorular üzerinde de durulması gerekir inancındayız.

AİLE EĞİTİMİ DİZİSİ

19

ÇALIŞAN ANNENİN KILAVUZU

Bu dizi, Aile Araştırma Kurumu'nun
doğrudan doğruya
Türk ailesinin hizmetine sunduğu
çalışmalardan biridir.
Dizde yer alan kitaplar, geçmişimizi,
bugünümüzü ve yarınımıza kuşatan
geniş açılı bir perspektifle hazırlanmıştır.
Çocuk eğitiminden görgü kurallarına,
çalışan annenin sorunlarından
beslenme konularına kadar
aile hayatının
hemen her boyutunu kapsayan bu dizinin
tüm aileler için yararlı bir başvuru kaynağı
olacağına inanıyoruz.

ISBN 975 19 0503 6